

ԻԳԻԹ
ԳԱՐԵԳԻՆԻ
ՂԱՐԻԲՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ

ЗАСЛУЖЕННЫЕ УЧЕНЫЕ
9

ИГИТ ГАРЕГИНОВИЧ
ГАРИБЯН
БИБЛИОГРАФИЯ

ARMENIAN REPUBLIC NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY

HONORED SCIENTISTS
9

IGIT G. GHARIBYAN
BIBLIOGRAPHY

ЕРЕВАН
ИЗДАТЕЛЬСТВО ИАЭ 2019

YEREVAN
IAE PUBLICATION 2019

✓

168519X

016: [929 2000000000 + 902/904

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՀՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

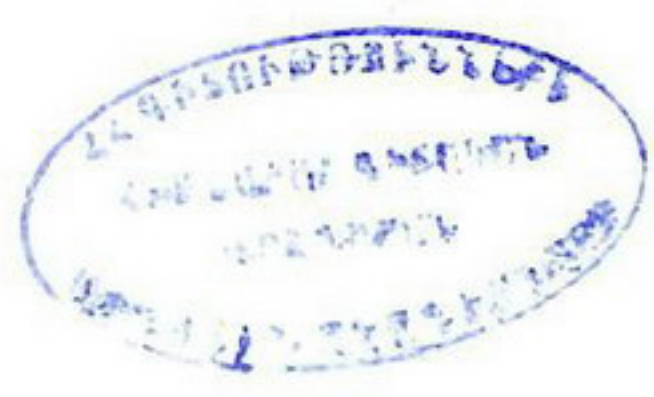
ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ
9

ԻԳԻԹ ԳԱՐԵԳԻՆԻ
ՂԱՐԻԲՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմող՝ Նորա Ենգիբարյան

168519X
902/904

ԵՐԵՎԱՆ
ՀԱԻ ՀՐԱՏԱՐԱՎՋՈՒԹՅՈՒՆ
2019

ՀՏԴ 902
ԳՄԴ 63.4
Ի 182

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության
ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագիր՝
Պ. Ավետիսյան

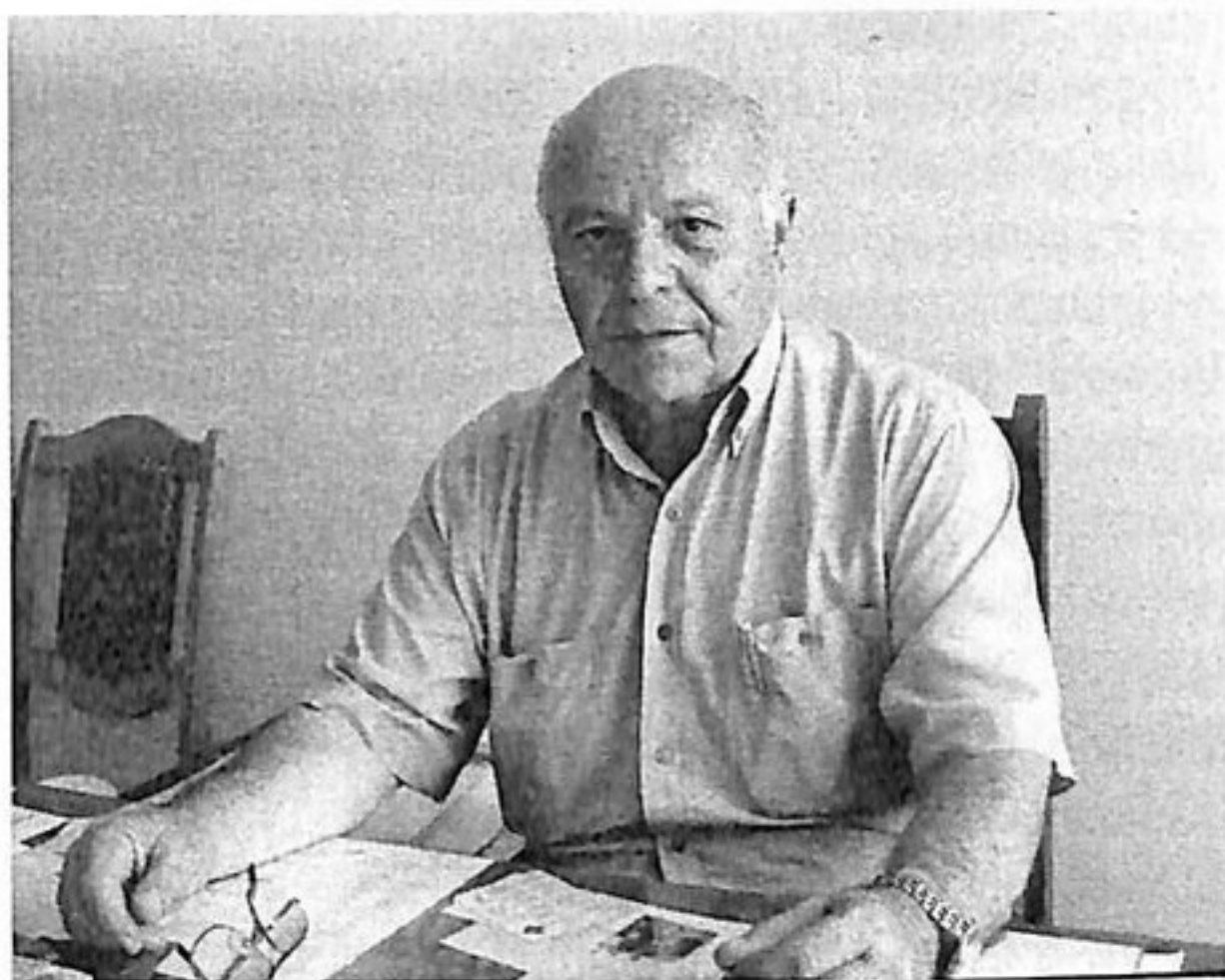
Ի 182 Իգիթ Ղարիբյան: Կենսամատենագիտություն / Կազմող՝ Ն. Ենգի-
բարյան), – Երևան, ՀԱԻ հրատարակչություն, 2019, 56 էջ. – (Վաստա-
կաշատ գիտնականներ 9):

Գրքույկը նվիրված է հնագետ, պրոֆեսոր Իգիթ Ղարիբյանի անցած
ուղուն և գիտական աշխատությունների համառոտ վերլուծությանը:
Նախատեսված է հայագետների և ընթերցող լայն շրջանակների հա-
մար:

ՀՏԴ 902
ԳՄԴ 63.4

ISBN 978-9939-9208-7-0

© Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ, 2019

ԻԳԻԹ ԳԱՐԵԳԻՆԻ ՂԱՐԻԲՅԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

Երևանի պետական համալսարանի դասախոս, հնագետ-պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր-պրոֆեսոր Իգիթ Գարեգինի Ղարիբյանը ծնվել է 1937 թ. դեկտեմբերի 1-ին Հրազդանի շրջանի Մեղրաձոր գյուղում, արհեստավորի ընտանիքում, ում նախնիները գաղթել էին Արևմտյան Հայաստանի Արծաի բնակավայրից: 1939 թ. ընտանիքը տեղափոխվում է Երևան, որտեղ նա սովորում և գերազանցությամբ ավարտում է Հ. Թումանյանի անվան թիվ 32 միջնակարգ դպրոցը: 1957–1960 թթ. Ի. Ղարիբյանը ծառայել է խորհրդային բանակում և անբասիր ծառայության համար բազմիցս արժանացել է խրախուսանքի, գորացրվել է կրտսեր սպայի աստիճանով: Զինվորական ծառայության ընթացքում Մոսկվայում մասնակցել է խորհրդային բանակի գերազանցիկ զինվորների համահավաքին: Ունեցած հաջողությունների համար նրա անունը գրանցվել է Համամիութենական Լե-

նինյան կոմերիտիության պատվո գրքում և պարգևատրվել է Համ-
լկեմ Կենտկոմի պատվոգրով: Ծառայության ժամանակ անդամա-
գրվել է ԽՄԿԿ շարքերին:

1960–65 թթ. սովորել է Երևանի պետական համալսարանի պատ-
մության ֆակուլտետում: Սովորելու ընթացքում բարձր առաջադիմու-
թյան համար արժանացել է Հակոբ Մանանդյանի անվան կրթաթոշա-
կի: Ակտիվորեն մասնակցել է ֆակուլտետի և համալսարանի ուսանո-
ղական կյանքին: Գլխավորել է պատմության ֆակուլտետի ուսանո-
ղական գիտական ընկերությունը: Երևանում, Մոսկվայում և Ուժգորո-
դում կարդացել է մի շարք զեկուցումներ, ընտրվել համամիութենական
ուսանողական հնագիտական կոնֆերանսների նախագահության
անդամ: Եղել է Երևանի պետական համալսարանի ուսանող հնա-
գետների XI կոնֆերանսի կազմակերպիչներից, որի համար պարգևա-
տրվել է Հայաստանի բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական
կրթության պետական կոմիտեի պատվոգրով:

1965–1968 թթ. Ի. Ղարիբյանը սովորել է ԵՊՀ-ի ասպիրանտուրա-
յում՝ «Հայաստանի միջնադարյան ինագիտություն» մասնագիտու-
թյամբ, աշակերտելով ժամանակի նշանավոր հնագետ-պատմաբան-
ներ Կարո Ղաֆադարյանին և Բաբկեն Առաքելյանին: Ուսումնառու-
թյան տարիներին մասնակցել է Լճաշենի, Գատնիի, Արմավիրի, Դվինի
պեղումներին, փորձ և հմտություն ձեռք բերելով հնագիտության աս-
պարեզում: Ասպիրանտական շրջանում նրան է վստահվում ղեկավա-
րելու Կյուրիկյան թագավորության մայրաքաղաք Լոռե բերդաքաղաքի
պեղումները: Աշխատանքի արդյունքը՝ «Լոռե բերդ-քաղաքը և նրա
պեղումները (պատմա-հնագիտական ուսումնասիրություն)» թեկնա-
ծուական ատենախոսությունն էր, որը նա պաշտպանում է 1970 թ.
ստանալով պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աս-
տիճան:

1968 թ. Ի. Ղարիբյանը աշխատանքի է անցել ԵՊՀ-ի պատմության
ֆակուլտետի նորաբաց «Հնագիտություն, ազգագրություն և աղբյու-
րագիտություն» ամբիոնում որպես դասախոս, ապա ավագ դասախոս,
իսկ 1972 թ. ստացել է դոցենտի կոչում:

1969–1980 թթ. համալսարանի գիտական խորհրդի հանձնարարու-
թյամբ, Ի. Ղարիբյանը պեղումներ է կատարել Վայոց ձորի Թանահա-

տի վանական համալիրի տարածքում, նպատակը՝ պարզելու միջնադարյան Հայաստանի նշանավոր Գլաձորի համալսարանի տեղադրության խնդիրը: Կատարված պեղումների արդյունքները հրապարակել է հոդվածներով և «Գլաձոր, տեղադրությունը, պեղումները և վիմագիր արձանագրությունները» մենագրությունով: Մենագրությունում ներկայացված են պեղումների ընթացքը, մատենագիտական, վիմագրական տեղեկություններ: Ի.Ղարիբյանը գործուն մասնակցություն է ունեցել նաև, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից 1984թ. նշված Գլաձորի համալսարանի 700-ամյա հոբելյանին նվիրված տոնակատարության կազմակերպմանն ու անցկացմանը:

1978թ. Ի.Ղարիբյանի ղեկավարությամբ սկսվում է Բջնի միջնադարյան ամրոցի պեղումները: Պեղումները կայացել են ընդհատումներով 1978–1980 թթ., 2003–2009 թթ., 2012 թ., 2014 թ.: Բջնիում անցկացվում էին նաև Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետի ուսանողների հնագիտություն առարկայի պրակտիկ ուսուցումը: Հնավայրի և շրջակայքի հուշարձանների մասին հրատարակվել են հոդվածներ և հիմնադրույթներ, որտեղ քննության են առնվել երբեմնի հզոր ավատատիրական ամրոցի պեղումներով բացված շինությունները, շրջակայքի դամբարանները, վաղ միջնադարյան եկեղեցին:

1996 թ. Ի.Ղարիբյանը պաշտպանում է դոկտորական ատենախոսություն՝ «Թանահատ-Գլաձոր (Տեղադրությունը, պեղումները, վիմագիր արձանագրությունները)» թեմայով: 2005 թ. նա ստանում է պրոֆեսորի կոչում:

Մասնագիտության բերումով Ի.Ղարիբյանը շուրջ 40 տարի ղեկավարել է պատմության ֆակուլտետի ուսանողների դաշտային հնագիտա-ազգագրական պրակտիկան, որը ներառում է շրջագայություններ Հայաստանի միջնադարյան հնագիտա-ճարտարապետական հուշարձաններ և վանական համալիրներ: Ուղևորությունների ընթացքում ուսանողների առաջադրված հարցերին պատասխանելու և տեսական գիտելիքներ տալու նպատակով Ի.Ղարիբյանը հրատարակել է Հրաշագործ սր. Գեղարդին, Գրիգոր Լուսավորչի Աջին, Հովաննավանքի և Մուղնու սր. Գևորգ վանական համալիրներին նվիրված արժեքավոր ուսումնասիրություններ:

2000 թ. հայրենի Մեղրաձոր գյուղի հոգաբարձուների խորհուրդը Ի.Ղարիբյանին պատվիրում է գրել իրենց նախնիների՝ Կոզովիտի

գավառի Արծափ բերդավանի, իրենց գոյությունը պահպանելու համար թուրք և քուրդ ջարդարարների դեմ մղած հերոսական պայքարի, 1829–1830 թթ. արտագաղթի ընթացքի, նոր բնակավայրի՝ հիմնադրման ու կառուցապատման, հնամենի սովորույթների, տեղում պահպանված հնագիտական հուշարձանների պատմությունը մինչև 1918 թ. Շուրջ վեցամյա պրպտումների, նաև Ազգային արխիվում պահվող փաստաթղթերի տեղեկությունների հիման վրա հաջողվեց ստեղծել «Արծափ-Մեղրաձոր» սովարածավալ մենագրությունը, որն այսօր էլ իր տեսակի մեջ մնում է չգերազանցված:

2009 թ. լույս տեսավ Ի. Ղարիբյանի «Լոռե բերդաքաղաքը» ծավալուն մենագրությունը, դա առաջին աշխատանքն է նվիրված ավատական թագավորական կենտրոնին և լուրջ ներդրում է համարվում միջնադարյան Հայաստանի հնագիտության բնագավառում: Ուսումնասիրությունում ի մի է բերվել հեղինակի Կյուրիկյան թագավորության հոչակման տարեթվի ճշգրտման, Շիրակի Բագրատունի թագավորների գործունեության, 1966–1974 թթ. պեղումների արդյունքներին, կավե ծխամորճերի թվագրության, միջնադարյան բաղնիքների, շատրվանով ջրավազանների մասին առանձին հոդվածներով հրապարակումները: Ի. Ղարիբյանի աշխատանքում լուսաբանվում է հայ-վրացական սահմանամերձ տարածքների նյութական մշակույթի բնույթը և փոխադարձ ազդեցությունների աստիճանը: Հուշարձանի հետագա պեղումների արդյունքները հրատարակվել են առանձին հոդվածով:

Ի. Ղարիբյանի գործունեության ոլորտներից է նաև թարգմանչական աշխատանքները: Նպատակ ունենալով օգնել ուսանողներին առարկան ավելի հեշտ յուրացնելու, նա թարգմանել է հնագիտությանը («Д. А. Авдусин, Археология, М. 1977») և նախնադարյան հասարակությանը («А. П. Першиц, А. Л. Монгайт, В. П. Алексеев, История первобытного общества, М. 1982», «В. П. Алексеев, А. П. Першиц, История первобытного общества») վերաբերող դասագրքեր: Պատմության ֆակուլտետի գիտական խորհրդի հանձնարարությամբ 2012 թ. «Նախնադարյան հասարակության պատմություն» դասագիրքը վերահրատարակվել է: Այս հրատարակությունում չխաթարելով դասագրքի կառուցվածքն ու տրամաբանությունը հանվել են անհարկի տարակարծություններին և ոչ էական տեղեկատվությամբ թեմաներին վերաբե-

րող հատվածները: Արդյունքում նյութը դարձել է ավելի ընկալելի նաև կրճատվել է շարադրանքի ծավալը:

Ի.Ղարիբյանի մյուս կարևոր ու արժանապատիվ կոչումը մանկավարժությունն է: Շուրջ 50 տարի նա դասավանդել է ԵՊՀ-ի պատմության ֆակուլտետում, ուսանողները նրա ջանքերով հաղորդակից են դարձել Հայաստանի անցյալին, նշանավոր հնագետների գործունեությանը: Երկար տարիներ Ի.Ղարիբյանը ուսանողներին դասավանդել է մասնագիտական «Հայաստանի միջնադարյան հնագիտություն», «Միջնադարյան Հայաստանի խեցեղենը», «Միջնադարյան Հայաստանի քաղաքները և ամրոցները» «Նախնադարյան հասարակության պատմություն», «Հնագիտության պատմություն» առարկաները: Նրա դասախոսություններն աչքի են ընկել տրամաբանությամբ և մատչելիությամբ: Ուսանողները նրան սիրում և հարգում էին անաչառության, արդարացի խստության ու պահանջկոտության համար: Այսօր հնագիտության, ազգագրության, պատմության և երկրի կառավարման ասպարեզում աչքի ընկնող շատ գործիչներ անցել են Ի.Ղարիբյանի հնագիտական, հատկապես միջնադարագիտական դպրոցը: Մի քանի տասնյակից ավելի երիտասարդներ գիտական աշխարհ են մտել Ի.Ղարիբյանի ղեկավարության ներքո, նաև ընդդիմախոսել է թեկնածուական և դոկտորական քաղմաթիվ ատենախոսություններ: Գիտնականը գրախոսել, ինչպես նաև խմբագրել է մի շարք մասնագիտական աշխատանքներ: Ի.Ղարիբյանը հանդիսանում է Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտին կից գործող գիտական աստիճաններ շնորհող մասնագիտական, Պատմա-մշակութային ժառանգություն գիտահետազոտական կենտրոնի գիտական և Մշակույթի նախարարության Միջգերատեսչական խորհուրդների անդամ:

Հարգարժան գիտնականը վաստակած հանգստի է անցել 2017 թ. սեպտեմբերին: Անկախ պրոֆեսոր Ի.Ղարիբյանի առաջացած տարիքին, նրա բոլոր գործընկերներն գիտնականից ակնկալում են նոր, հետաքրքիր ուսումնասիրություններ ու մտահղացումներ:

ԻԳԻԹ ԳԱՐԵԳԻՆԻ ՂԱՐԻԲՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ

- 1937 թ. դեկտեմբերի 1.** ծնվել է Կոտայքի մարզի Մեղրաձոր գյուղում
- 1957–1960 թթ.** ծառայել է խորհրդային բանակում
- 1959 թ.** Մոսկվայում մասնակցել է ԽՍՀՄ գինված ուժերի գերազանցիկների հավաքին և պարգևատրվել է պատվոգրով
- 1960–1965 թթ.** սովորել է ԵՊՀ-ի պատմության ֆակուլտետում
- 1962–1965 թթ.** ստացել է Հ. Մանանդյանի անվան կրթաթոշակ
- 1965–1968 թթ.** սովորել է ԵՊՀ-ի ասպիրանտուրայում
- 1963–1964 թթ., 1966–1968 թթ.** մասնակցել է Լճաշենի, Գառնիի, Արմավիրի, Դվինի հնագիտական արշավախմբերի աշխատանքներին
- 1966–1974 թթ., 2009–2015 թթ.** ղեկավարել է Լոռե բերդաքաղաքի հնագիտական արշավախումբը
- 1968 թ.** աշխատանքի է անցել ԵՊՀ-ի պատմության ֆակուլտետի հնագիտության, ազգագրության և աղբյուրագիտության ամբիոնում որպես դասախոս
- 1969–1980 թթ.** ղեկավարել է Թանահատ վանական համալիրի պեղումները
- 1970 թ.** շնորհվել է պատմական գիտությունների թեկնածուի աստիճան
- 1978–1980 թթ. և 2003–2009 թթ., 2012 թ., 2014 թ.** ղեկավարել է Բջնիի ամրոցի պեղումները

- 1996 թ. շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի աստիճան
- 1998–2017 թթ. ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիտական աստիճաններ շնորհող հանձնաժողովի անդամ
- 2000 թ. ընտրվել է «Բնություն և հասարակություն» գիտությունների միջազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս
- 2001 թ. մինչ այժմ Պատմա-մշակութային ժառանգության գիտահետազոտական կենտրոնի գիտական խորհրդի անդամ
- 2000–2002 թթ. Զբաղեցրել է ԵՊՀ-ի Հնագիտության ամբիոնի պրոֆեսորի պաշտոնը
- 2001–2005 թթ. ԵՊՀ-ի Հնագիտության ամբիոնի վարիչ
- 2005–2010 թթ. ԵՊՀ-ի Հնագիտության և ազգագրության ամբիոնի վարիչ
- 2005 թ. ԲՈՀ-ի կողմից շնորհվում է պրոֆեսորի կոչում
- 2005 թ.-ից մինչ այժմ Մշակույթի նախարարության միջգերտեսչական խորհրդի անդամ
- 2007 թ. պարգևատրվել է ԵՊՀ ոսկե մեդալով
- 2009 թ. պարգևատրվել է Մովսես Խորենացու մեդալով
- 2014 թ. ղեկավարել է Թեժառույգի (Մեղրաձոր) եկեղեցու մաքրման-պեղման աշխատանքները:
- 2018 թ. պարգևատրվել է Կրթության և գիտության նախարարության ոսկե մեդալով:
- 2018 թ. անցել է վաստակած հանգստի

ГАРИБЯН ИГИТ ГАРЕГИНОВИЧ

Преподаватель Ереванского Государственного Университета, историк-археолог, доктор-профессор исторических наук Гарибян Игит Гарегинович родился 1-го декабря 1937 года в селе Меградзор Разданского района, в семье ремесленника, чьи предки эмигрировали из Западной Армении (селение Ардап). В 1939 г. семья переселилась в Ереван, где он учился и с отличием окончил среднюю школу № 32 имени О. Туманяна. В 1957–1960 гг. И. Гарибян служил в советской армии и неоднократно поощрялся за безупречную службу. Он демобилизовался в звании младшего офицера. Во время военной службы в Москве участвовал на встрече солдат-отличников Советской Армии. Во время службы стал членом КПСС, его имя было занесено в почетную книгу Всесоюзного Ленинского Коммунистического Союза Молодёжи. Гарибян Игит Гарегинович награжден почетной грамотой ЦК ВЛКСМ.

В 1960–65-х гг. учился на историческом факультете Ереванского государственного университета. Во время учебы удостоился стипендии имени Акопа Манандяна за высокую успеваемость. Активно участвовал в студенческой жизни факультета и университета, возглавлял научное студенческое общество исторического факультета, выступал с различными докладами в Ереване, Москве и Ужгороде, был избран членом президиума всесоюзных студенческих конференций, был одним из организаторов XI конференции студентов археологов Ереванского государственного университета и был награжден почетной грамотой государственного комитета высшего и среднего специального образования Армении.

С 1965 по 1968 гг. И. Гарибян учился в аспирантуре ЕГУ, по специальности «Средневековая археология Армении», под руководством таких известных историков-археологов своего времени как Каро Кафа-

дарян и Бабкен Аракелян. В студенческие годы участвовал на раскопках Лчашена, Гарни, Армавира и Двина, приобретая опыт и навыки в области археологии. В годы аспирантуры ему было доверено руководство раскопками города-крепости Лоре, столицы Кюрикидского царства. Результатом работы является кандидатская диссертация «Город-крепость Лоре и его раскопки (историко-археологическое исследование)», которую он защитил в 1970 г., получив научную степень кандидата исторических наук.

В 1968 г. И. Гарибян приступил к работе в качестве преподавателя на кафедре «Археологии, этнографии и источниковедения» исторического факультета ЕГУ, затем старшего преподавателя, а в 1972 г. получил звание доцента.

В 1969–1980 гг. по поручению научного совета университета, И. Гарибян вёл раскопки на территории монастырского комплекса Танаат в Вайоц Дзоре. Раскопки велись с целью уточнить локализацию знаменитого Гладзорского университета средневековой Армении. Результаты раскопок были опубликованы в статьях и монографии «Гладзор (Локализация. Раскопки. Эпиграфика)». В монографии представлен процесс раскопок, историографические, эпиграфические данные, данные о том, когда и где действовал университет. И. Гарибян также активно участвовал в организации мероприятия, посвященного 700-летию Гладзорского университета, отмеченного ЮНЕСКО в 1984 г.

В 1978 г. под руководством И. Гарибяна начинаются раскопки средневековой крепости Бджни. Раскопки продолжались с перерывами в 1978–1980 гг., 2003–2009 гг., затем в 2012 и 2014 гг. Также в Бджни проводились практические занятия по предмету археология для студентов исторического факультета Ереванского государственного университета. О древнем поселении и близлежащих памятниках опубликованы статьи и тезисы, в которых рассматриваются постройки, обнаруженные при раскопках некогда мощной крепости эпохи феодализма, находящиеся на территории погребения, а также раннесредневековая церковь.

В 1996 г. И. Гарибян защитил докторскую диссертацию по теме «Танаат-Гладзор (Локализация, раскопки, эпиграфические надписи)», а в 2005 г. получил звание профессора.

Около 40 лет И.Гарибян руководил полевой археологическо-этнографической практикой студентов исторического факультета, которая включала обзорные экскурсии по средневековым археологическим и архитектурным памятникам, монастырским комплексам Армении. Для того, чтобы во время поездок отвечать на вопросы студентов и передавать им теоретические знания И.Гарибян занялся исследованиями Чудотворного св.Гегарда, мощами Григория Просветителя, монастырских комплексов Ованнаванк и Мугни.

Совет попечителей родного села Мехрадзор в 2000г. заказал И.Гарибяну работу по написанию истории их предков с древних времен до 1918 года. В эту работу должны были войти история бердавана Арцап гавара Коговит, история героической борьбы за существование против нападков турок и курдов, история эмиграции 1829–1830 гг., основании нового поселения, старых обычаев, а также сохранившихся археологических памятников. После шести лет поисков, а также на основе сведений документов, сохранившихся в Национальном архиве, удалось создать увесистую монографию «Арцап-Мехрадзор», которая и поныне является непревзойденной.

В 2009г. была опубликована объемная монография И.Гарибяна «Город-крепость Лөрэ», которая была первой работой, посвященной феодальной царской резиденции, и считается серьезным вкладом в изучение средневековой археологии Армении. В вышеупомянутом труде были обобщены данные отдельных статей и публикаций автора, посвященных уточнению даты провозглашения Кюрикидского царства, деятельности царей Багратидов Ширака, результатам раскопок 1966–1974-х гг., датировке глиняных трубок, средневековым баням, бассейнам системой водоснабжения с фонтаном. В работе И.Гарибяна освещается характер материальной культуры армяно-грузинских приграничных территорий и степень их взаимовлияний. Результаты последующих раскопок памятника были опубликованы в отдельной статье.

Одной из сфер деятельности И.Гарибяна является также переводческая работа. С целью помочь студентам легче усвоить преподаваемый предмет, он перевел книги, относящиеся к археологии («Д. А. Авдусин,

Археология, М.1977») и первобытному обществу («А.П.Першиц, А.Л.Монгайт, В.П.Алексеев, История первобытного общества, М. 1982», «В.П.Алексеев, А.П.Першиц, История первобытного общества»). В дальнейшем, по поручению научного совета Исторического факультета, И.Гарибян в 2012г. переиздал учебник «История первобытного общества». Из учебника были исключены некоторые части относящиеся к неуместным разногласиям и несущественной тематике, но при этом сохранились структура и логика пособия. В результате сократился объем текста, а материал стал более доступным и понятным.

Одним из важных и достойнейших призваний И.Гарибяна является педагогическая деятельность. Около 50 лет он преподавал на факультете истории ЕГУ, где, благодаря ему, студенты приобщались к прошлому Армении и деятельности знаменитых археологов. Долгие годы И.Гарибян преподавал студентам предметы по специальности «Средневековая археология Армении», «Керамика средневековой Армении», «Города и крепости средневековой Армении», «История первобытного общества» и «История археологии». Его лекции всегда выделялись своей логичностью и доступностью. Студенты его любили и уважали за беспристрастность, справедливую строгость и требовательность. На сегодняшний день многие видные деятели в области археологии, этнографии, истории, а также управления государством прошли археологическую школу И.Гарибяна. Десятки молодых ученых вошли в научную среду под руководством И.Гарибяна. Он также был оппонентом многочисленных кандидатских и докторских диссертаций. Ученый рецензировал, а также редактировал ряд работ по специальности. И.Гарибян является членом специального совета по присуждению научных степеней при Институте Археологии и Этнографии, а также членом научного совета научно-исследовательского центра Историко-культурного наследия и Межведомственного совета Министерства культуры.

Многоуважаемый ученый перешел на заслуженный отдых в сентябре 2017 года. Тем не менее все его коллеги ждут от И.Гарибяна новых, интересных исследований.

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГАРИБЯНА ИГИТА ГАРЕГИНОВИЧА

1937 г. – 1-го декабря родился в селе Меградзор, Котайкского марза

1957–1960 гг. – Служил в Советской Армии

1959 г. – Участвовал на собрании отличников вооруженных сил СССР в Москве и был награжден почетной грамотой.

1960–1965 гг. – Учился на историческом факультете ЕГУ

1962–1965 гг. – Получил стипендию имени А. Манандяна.

1965–1968 гг. – Учился в аспирантуре ЕГУ

1963–1964 гг., 1966–1968 гг. – Участвовал в работах археологических экспедиций Лчашена, Гарни, Армавира и Двина.

1966–1974 гг., 2009–2015 гг. – Руководил археологической экспедицией города-крепости Лоре

1968 г. – Начал работать на историческом факультете ЕГУ, на кафедре Археологии, этнографии и источниковедения в качестве преподавателя

1969–1980 гг. – Руководил раскопками монастырского комплекса Таннат

1970 г. – Была присуждена степень кандидата исторических наук

1978–1980 гг. и 2003–2009 гг., 2012 г., 2014 г. – Возглавлял раскопки крепости Бджни

1996 г. – Была присуждена степень доктора исторических наук

1998–2017 гг. – Член комиссии по присуждению степеней
Института археологии и этнографии НАН РА

2000 г. – Был избран академиком международной академии наук
“Природа и общество”

2001 г. – Член научного совета научно-исследовательского центра
историко-культурного наследия

2000–2002 гг. – Занимал должность профессора кафедры
археологии в ЕГУ

2001–2005 гг. руководитель кафедрой Археологии в ЕГУ

2005–2010 гг. заведующий кафедрой Археологии и этнографии
ЕГУ

2005 г. – ВАК-ом было присуждено звание профессора

2005 г. – Член межведомственной комиссии Министерства
культуры

2007 г. – Был награжден золотой медалью ЕГУ

2009 г. – Был награжден медалью Мовсеса Хоренаци

2014 г. – Возглавлял работы по очистке и раскопкам церкви
Тежаруйк (Меградзор)

2018 г. – Был награжден золотой медалью министерства
образования и науки РА

2018 г. – Ушел на заслуженный отдых.

**ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ
ՑԱՆԿ՝ ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ
ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ СПИСОК ТРУДОВ С АННОТАЦИЯМИ**

1964

1. Դատավարական կարգը, ընտանեկան և ժառանգական իրավունքը ըստ Մխիթար Գոշի «Հայոց դատաստանագրքի», Ոսանողական գիտական տեղեկագիր, №10, պրակ 1, Երևան, 1964, 3-13:

Процессуальный порядок, семейное и наследственное право согласно «Армянскому Судебнику» Мхитара Гоша, Студенческие научные известия, 1964, №10, часть 1, 3-13.

Հոդվածը վերաբերում է Մխիթար Գոշի «Դատաստանագրքով» սահմանված դատավարական կարգի (անձնական խոստովանություն, վկանների ցուցմունքներ, երդում) ընտանեկան (ամուսինների անձնական և գույքային հարաբերություններ, ամուսնալուծություն) և ժառանգական (կտակ, առանց կտակ) իրավունքի կանոններին: Օրենքները ներկայացված են որոշակի պարզաբանումներով: Համառոտ անդրադարձ է կատարված մինչ «Դատաստանագիրքը» գործող դատավարական կարգին և Մխիթար Գոշի կենսագրությանը:

1965

2. О наличии двух урартских крепостей – городов, находящихся на территории холмов Армавира и с. Давида, Тезисы докладов XI всесоюзной археологической студенческой конференции, Ереван, (1965), 38.

Արմավիր և ս. Դավիթ բլուրների տարածքում ուրարտական երկու ամրոց-քաղաքների առկայության մասին, Համամիութենական ոսանողական հնագիտական XI կոնֆերանսի թեզիսներ, Երևան, (1965), 38:

Հիմնադրույթում քննարկվող հարցադրմանը սեպագիր արձանագրությունների և պեղումների արդյունքների հայտնի տվյալները բավարար չհամարելով, հեղինակը Արմավիր և ս. Դավթի բլուրների վրա

ուրարտական քաղաքների գոյության հարցի ճշգրիտ պատասխանը ակնկալում է հետագա պեղումների արդյունքներից:

1968

3. Северные походы урартских царей и основание Аргиштихинили, Сборник докладов на IX и X всесоюзных археологических студенческих конференциях, Москва, (1968), 16–22.

Ուրարտական թագավորների հյուսիսային արշավանքները և Արգիշթիխինիլիի հիմնադրումը, Համամիութենական հնագիտական ուսանողական IX և X գիտաժողովների զեկուցումների ծողովածու, Մոսկվա, (1968), 16–22:

Համառոտ շարադրված է 1962–1964թթ. Արգիշթիխինիլիի պեղումները, որի ընթացքում Արմավիր բլուրի վրա բացվել են ամրոցի պարիսպները և խոշոր շինություններ: Տրված է Արգիշթիխինիլիի պատմությունը ուրարտական պետության անկումից հետո՝ որպես Երվանդյան հարստության Արմավիր մայրաքաղաք: Հոդվածում ներկայացված են քաղաքի մասին Մովսես Խորենացու այն տեղեկությունները, որոնք հաստատվել են պեղումների արդյունքներով:

4. Անիի վերջին թագավորը, Գարուն, գրական-գեղարվեստական, հասարակական-քաղաքական ամսագիր, 9 (1968), 75–80:

Последний царь Ани, Гарун, литературно-художественный, общественно-политический ежемесячник, 9 (1968), 75–80:

Պատմական աղբյուրների օգտագործմամբ ներկայացված է 11-րդ դարի առաջին կեսում Հայաստանում տիրող իրավավիճակը, Բագրատունյաց թագավորության անկումը, կենտրոնամետ և կենտրոնախույզ երկու կուսակցությունների հակամարտությունը: Ստեղծված քաղաքական անկայուն իրավիճակում Գագիկ II թագավորի գահից պարտադրմամբ հրաժարվելը, փոխարենը Կապադովկիայում նոր տիրույթներ ստանալը, թագավորությունը վերականգնելու համար նրա ձեռնարկած փորձերը, դավադրարար սպանությունը և Կիլիկիայի իշխան Թորոս Ռուբինյանի Գագիկ արքայի մահվան համար վրեժխնդիր լինելը:

5. Լոռե քաղաքը մատենագրության մեջ, ԲԵՀ, 1 (1968), 209-214:

Город Лорэ по письменным данным, ВЕУ, 1 (1968), 209-214.

Հոդվածում քննարկված են Կյուրիկյան հարստության մայրաքաղաք Լոռե քաղաք-ամրոցի հիմնադրման և քաղաքական պատմության հարցերը՝ մինչև XVIII դարի երկրորդ կեսը: Որպես աղբյուրագիտական հենք օգտագործվել են հայկական և վրացական աղբյուրները, ինչպես նաև ճանապարհորդների ուղեգրությունները: Հանգամանորեն ներկայացված է Կյուրիկյան թագավորության կյանքում վրաց արքունիքի ունեցած դերը, օտար տիրակալների և նվաճողների պատմությունը:

1969

6. Լոռե քաղաքի մատուռ դամբարանը և նրա կավանդքները, ՊԲՀ, 2 (1969), 194-198

Усыпальница городища Лорэ и её керамика. ИФЖ, 2 (1969), 194-198.

Ներկայացված են 1967 թ. կատարված պեղումների արդյունքները: Միջնաբերդում պեղվել է ըստ ավանդության Դավիթ Անհողին թագավորի կնոջ դամբարանը համարվող մատուռը: Վերջինս ճանապարհորդների և տեղագիրների կողմից նկարագրվում է որպես սրբատաշ քարերով երեսպատված, կամարակապ, գմբեթածածկ, քառակուսի հատակագծով շինություն: Պատերի միջնալիցքից հայտնաբերված XI-XII դդ. թվագրվող խեցանոթներով և 1251 թվականը կրող եղծված արձանագրությունը հիմք ընդունելով հեղինակը շենքը թվագրվել է XII դ. վերջ - XIII դ. առաջին տասնամյակով:

7. Լոռե քաղաքի պեղումները, ԲԵՀ, 1 (1969), 265-268:

Раскопки города Лорэ, ВЕУ, 1 (1969), 265-268.

Հոդվածում քննարկվում է Լոռե բերդաքաղաքի բնական դիրքը, պահպանված շինությունները, պեղված կառույցները, բացված շերտերի կառուցվածքը և հզորությունը: Նախնական պեղումների արդյունքներով առանձնացվել են ամրոցի զարգացման երկու փուլեր՝ XI-XIII դդ. և XIV - XVIII դդ.:

8. Լոռե քաղաքը և նրա պեղումները, ՍՀ, 1 (271), հունվար (1969), 36-37:

Город Лорэ и её раскопки, СА, 1 (271), январь (1969), 36-37:

Գիտահանրամատչելի հոդվածում շարադրված է Կյուրիկյան թագավորության կազմավորման գործընթացը, պետության պատմությունը, մայրաքաղաքի անատիկ և շահեկան դիրքը, ինչպես նաև առևտրական տարանցիկ ճանապարհների վրա գտնվելու հանգամանքը: Հակիրճ ներկայացված են Լոռեում կատարված ուսումնասիրությունների սկզբնական արդյունքները, պեղված առաջին շինությունները:

9. Անիի վերջին թագաւորը, «Հուսարեր», քաղաքական, տնտեսական և գրական օրաթերթ, մաս Ա, թիւ 230, 3 հունվար; մաս Բ, թիւ 232, 7 հունվար, ԾԴ տարի, Բեյրութ:

Последний царь Ани, «Усабер» политическая, экономическая и литературная ежедневная газета, часть I, № 230, 3 января; часть II, № 232, 7 января, 54-ий год, Бейрут.

Տես սույն ցուցակի թիվ 4:

1970

10. Լոռե ամրոցի պեղումները, ԲԵՀ, 3 (1970), 250:

Раскопки крепости Лорэ, БЕУ, 3 (1970), 250.

Հաղորդումը նվիրված է Լոռե բերդ քաղաքի 1970 թ. պեղումներին, որի արդյունքները կարևոր էին հուշարձանի XIV-XVII դդ. պատմության ուսումնասիրության համար: Հայտնաբերված նյութական մշակույթի նմուշները վկայում են, որ այդ ժամանակահատվածում Լոռեն ունեցել է տեղական արտադրություն, պահպանել վարչական և առևտրական կենտրոնի իր դերը: Պեղաշրջանի կարևոր գտածոներից են աշխարհիկ թեմաներով որմնանկարները և շատրվանով ջրավազանները:

11. Крепость-город Лорэ и её раскопки. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук, Ереван, 1970, 21 стр.

Լոռե քերդ-քաղաքը և նրա պեղումները, Մեղմագիր պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության, (1970), 21 էջ:

Աշխատանքը բաղկացած է առաջաբանից, երկու բաժիններից և եզրակացություններից: «Լոռե քաղաքը Հայաստանի պատմությունում» վերտառությամբ առաջին բաժինը բաղկացած է երկու գլուխներից: Առաջին գլխում շարադրված է Գուգարաց աշխարհի պատմությունը, հին ժամանակներից՝ ներառյալ Բագրատունյաց թագավորության շրջանը: Երկրորդը գլխում ներկայացված է Կյուրիկյան թագավորության կազմավորման, Լոռե քաղաքի հիմնադրման, կառուցապատման, Զաքարյանների և նվաճողների՝ վրացիների, թաթար-մոնղոլների, պարսիկների, թուրքերի տիրապետության պատմությունը:

Ատենախոսության երկրորդ բաժինը բաղկացած է երեք գլխից: Գլուխ երրորդում պատմիչների, տարեգիրների, տեղագիրների, ճանապարհորդների տեղեկությունների հիման վրա շարադրված է Լոռե քաղաքի ուսումնասիրության պատմությունը: Չորրորդ գլուխը նվիրված է ճարտարապետական կառույցների ուսումնասիրությանը: Ներկայացված են միջնաբերդի «քաղաքացիական շինություն»-ը, բաղնիքները, շատրվանով ջրավազանները, բնակելի թաղամասը, մատուռ-դամբարանը: Վերջին գլխում քննարկվում են կավից, ապակուց, ոսկրից պատրաստված հնագիտական գտածոները:

1971

12. Գլաձորի համալսարանի հնագիտական պեղումները, ԲԵՀ, 2 (1971), 251-260:

Археологические раскопки Гладзорского университета, ВЕУ, 2 (1971), 251-260.

Հոդվածը նվիրված է Գլաձորի համալսարանի տեղադրությանը: Քննարկելով եղած կարծիքները, հիմք ընդունելով այն փաստը, որ համալսարանը գտնվել է Պոռշյանների տիրույթում, իսկ հոգևոր կենտ-

րոնը կոչվել է ս.Ստեփանոս, պեղումները են կատարվել նույնանուն եկեղեցի ունեցող Թանահատի վանական համալիրի տարածքում: Հայտնի և պեղումներով բացված բազմաթիվ արձանագրությունները, որոնց թվում մեծ էին նվիրատվական բովանդակություն ունեցողները, Գլաձորում դասավանդած անձանց տապանաքարերով տապանատան, աշխատասենյակ-խցերի, տնտեսական և այլ օժանդակ շինությունների առկայությունը, վկայում են, որ համալսարանը գործել էր Թանահատի վանական համալիրի տարածքում:

1977

13. Կյուրիկյան թագավորության հռչակման տարեթվի շուրջը, ԲԵՀ, 1 (1977), 78–87:

Относительно даты провозглашения кюрикянского царства, ВЕУ, 1 (1977), 78–87.

Х դարում Վասպուրականում, Կարսում, Սյունիքում և Գուգարքում կազմավորվում են Անիի Բագրատունիներից կախված ավատատիրական թագավորություններ: Հոդվածում քննարկվում է Գուգարքում գտնվող Տաշիր-Ձորագետի կամ հիմնադիր արքայի անունով՝ Կյուրիկյան թագավորության կազմավորման տարեթիվը: Հեղինակը օգտագործելով ձեռագիր մատյանների հիշատակարանները, պատմիչների տեղեկությունները և պատմաբանների աշխատանքները թագավորության հռչակման համար հավաստի է համարում 979 թվականը:

14. Արամերեն արձանագրություն. Նորահայտ հուշարձաններ Սալիտակի շրջանում, ՍՀայ, (1977), 17 հունիսի (համահեղինակ Ա. Քալանթարյան, Գ. Սարգսյան):

Арамейская надпись. Новонайденные памятники в районе Спитака, “Советская Армения”, (1977), 17 июня (167) (соавторы А. Калантарян, Г. Саргсян).

Հանրամատչելի հոդվածը նվիրված է Սալիտակ քաղաքի մերձակայքում արամեական սահմանաքարի հայտնաբերման հանգամանքներին և բնագրի վերծանությանը: Ներկայացված են նաև քաղաքից 10 կմ արևմուտք գտնվող արհեստական ժայռափոր քարանձավներից քաղկացած բնակավայրի պեղումների նախնական արդյունքները:

1978

15. Լոռն, Լոռի, միջնադարյան քաղաք-ամրոց, ՀՍՀ, հատոր 4 (1978), 662-663:

Лоре, Лори, город-крепость средневековья, АСЭ, том 4, (1978), 662-663.

Հակիրճ ներկայացված է քաղաք-ամրոցի հիմնադրման, հետագա զարգացման, Կյուրիկյան հարստության մայրաքաղաք հռչակվելու, պեղումներով բացված շինությունների, տնտեսական կառույցների, կենցաղային նշանակության շինությունների, միջնադարյան գտածոների մասին տվյալներ: Լոռեն ներկայացված է որպես հյուսիսային Հայաստանի առևտրա-արհեստագործական կարևոր կենտրոն:

16. Պեղումներ Բջնի ամրոցում, ՍՀայ., 2 (17350), 3 հունվար (1978):

Раскопки крепости Бжни/Бджни, "Советская Армения", 2 (17350), 3 январь (1978).

Բջնի ամրոցի պեղումները լուսաբանող հաղորդման մեջ ներկայացված են պատմական տեղեկություններ, պեղումներ կատարելու նպատակը և ընթացքը, հայտնաբերված ճարտարապետական հուշարձանները, գտածոներից՝ կենդանական ճարպով լի կճուճը, տեղական և ներմուծված խեցեղենը:

1979

17. Խութլու Բուղա Արծրունի, ՀՍՀ, հատոր 5 (1979), 99:

Хутлу Буга Арцруни, АСЭ, том 5, (1979), 99.

Մատենագիտական և վիմագրական վկայությունների հիման վրա շարադրված է է XIII դ. հայ-վրացական պետական գործիչ Խութլու Բուղա Արծրունու կյանքն ու գործունեությունը:

1981

18. Բջնի ամրոցի պեղումները, Հայկական ՄՍՀ 1979-1980 թթ. հնագիտական դաշտային աշխատանքների արդյունքներին նվիրված գիտաժողովի զեկուցումների թեզիսներ, Երևան, (1981), 38-39:

Раскопки крепости Бджни, Тезисы докладов конференции, посвященной результатам полевых археологических работ, Ереван, (1981), 38-39.

Հիմնադրույթում ներկայացված են ամրոցի պատկանելության և գոյատևման ժամանակաշրջանները: Պեղումներով բացված աշխարհիկ և կրոնական շինությունների թվագրությունը կատարվել է հնագիտական նյութով և կառուցողական տեխնիկայի առանձնահատկություններով:

1983

19. Գլաձոր(տեղադրությունը, պեղումները և վիմագիր արձանագրությունները), Երևան, (1983), 244 էջ:

Гладзор (Локализация. Раскопки. Эпиграфика), Ереван, (1983), 244 стр..

Աշխատանքը բաղկացած է առաջաբանից, երեք գլխից, արձանագրությունների լուսանկարներից, սկզբնաղբյուրների և օգտագործված գրականության ցանկերից, անձնանունների, տոհմանունների, տեղանունների, հուշարձանների, եկեղեցական տոների անվանումների ցուցակներից:

Առաջին՝ «Գլաձորի համալսարանի տեղադրությունը և պեղումները» գլխում քննության է առնվել համալսարանի տեղադրության վերաբերյալ եղած կարծիքները: Այդ կարծիքների և մատենագիտական տեղեկությունների համադրմամբ հստակեցվել է համալսարանի Թանահատ/Թանատ վանական համալիրի տարածքում գտնվելու փաստը: Պեղումներով բացված շինությունները, արձանագիր տապանաքարերը ևս հաստատում են Գլաձորի համալսարանի Թանահատի վանական համալիրում գործելու իրողությունը: Պոռշյան իշխանական տան հովանավորությամբ համալսարանը հիմնադրել է Ներսես Մշե-

ցին, իսկ դասավանդել են ժամանակի անվանի մտածողները: Ի տարբերություն Թանահատի, Գլաձոր անվանումը հանդիպում է միայն մատենագիտության մեջ: Համալսարանը իր գործունեության շուրջ 60 տարիներին տվել է միջնադարյան բազմաթիվ հայտնի մտածողներ, որոնք հետագայում Հայաստանում հիմնել են այլ գիտաուսումնական կենտրոններ:

Երկրորդ գլխում (Պեղումներով հայտնաբերված հնագիտական առարկաները) քննարկվում են մետաղից (դաշույն, բահ, մկրատ, խաչ, խնկաման, ծխամորճ), քարից պատրաստված գործիքները և առարկաները: Խեցեղեն արտադրանքից ներկայացված են հասարակ, ջնարակապատ և հախճապակուց պատրաստված անոթները, առանձին ներկայացված են կճուճների, կարասների, քրեղանների, ձիթաճրագների, ծխամորճերի տեսակները:

Ուսումնասիրության երրորդ գլուխը վերնագրված է «Թանահատ-Գլաձորի վանական համալիրի և մերձակայքի վիմական արձանագրությունները»: Մանրամասն ներկայացված են նորահայտ արձանագրությունների գտնվելու վայրը, լուսանկարը, գծանկարը, առկա են մանրամասն ծանոթագրություններ: Հայտնի արձանագրությունների համար տրվում է գրականության ցանկ: Վիմական արձանագրությունների վերլուծությունը նպաստում է աղբյուրագիտական և պատմագիտական կոնկրետ հարցերի ճշգրտմանը: Համալսարանի հեղինակության մասին են հավաստում այդ տարիներին վանական համալիրին արված նվիրատվությունները հիշատակող արձանագրությունները:

20. Բրոնզե կանթեղ Գլաձորից, ՍՀ, 10 (1983), 21-23:

Бронзовый светильник из Гладзора, СА, 10 (1983), 21-23.

Հոդվածում ներկայացված է Գլաձորի համալսարանի տարածքից հայտնաբերված Քրիստոսի կյանքի դրվագների պատկերներով բրոնզե կանթեղը:

21. Գլաձորի համալսարանի պեղումները, Գիտություն և տեխնիկա, 9 (1983), 25–31:

Раскопки Гладзорского университета, “Наука и техника”, № 9, (1983).

Հանքամատչելի ձևով ներկայացված են Գլաձորի համալսարանի հիմնադրման, գործունեության, մատենագիտական հիշատակությունների, պեղումներ սկսելու, հայտնաբերված նյութերի, Թանահատ վանական համալիրի եկեղեցիների մասին տեղեկություններ:

1984

22. Պատմության վկաները, Ավանգարդ, 125 (1984), 14 հոկտեմբեր:

Свидетели истории, Авангард, (125) 14 октября, (1984).

Գլաձորի համալսարանի 700-ամյակին նվիրված հոդվածում շարադրված են տվյալներ հուշարձանի տեղադրության, գրավոր աղբյուրների, պեղումների վայրի ընտրության, բացված կառույցների նշանակության և թվագրության, նորահայտ վիմագրերի վերծանության վերաբերյալ:

1987

23. Ուշ բրոնզեդարյան նորահայտ դամբարան Մեղրաձոր գյուղի տարածքում, ԲԵՀ, 2 (1987), 117–124 (համահեղինակ Լ. Բիյագով):

Нивонайденное погребение эпохи поздней бронзы из села Меградзор, БЕУ, 2 (1987), 117–124 (соавтор Л.Биягов).

Հոդվածը նվիրված է Հրազդանի տարածաշրջանի Մեղրաձոր գյուղում պատահաբար բացված քարարկղային դամբարանի նյութերի ուսումնասիրությանը: Ավերված դամբարանից հայտնաբերվել են սափորներ, կճուճ, կեռնոս, հենակ, քրեղաններ՝ մեկը ընկույզի կեսի տեսքով, տարատեսակ ուլունքներ և բրոնզե թոչնաքանդակ: Հայտնաբերված խեցեղենը թվագրվում են մ.թ.ա. XIII–XII դդ: Հավաքածուում եղած ավելի վաղ թվագրում ունեցող իրերի առկայությունը բացա-

տրվում է տարածաշրջանի աշխարհագրական առումով մեկուսացված լինելու հանգամանքով:

1988

24. Միջնադարյան Հայաստանի խնկամանները, ԲԵՀ, 1 (1988), 110–120 (համահեղինակ, Ն. Հակոբյան, Հ. Մելքոնյան):

Курильницы средневековый Армении, ВЕУ, 1 (1988), 110–120 (соавторы Н.Акопян, Г. Мелконян).

Հոդվածում քննարկվում են եկեղեցական արարողություններում խնկարկելու համար օգտագործվող սպասքը՝ բուրվառներն ու խնկամանները: Տրված են այդ ծիսական առարկաների տարբերակման, պատրաստման և օգտագործման եղանակներն ու ձևերը, խնկանյութերի տեսակները: Խնկամանները ձուլածո են, զարդարված հիմնականում Քրիստոսի կյանքը պատկերող դրվագներով: Քննարկվում է նաև խնկամանների պատրաստման կենտրոնների և դրանց մասին եղած կարծիքները: Հայաստանում այդ իրերի պատրաստման հավանական կենտրոններ են համարվում Անին և Տաթևը: Հայտնաբերված խնկամանները պատկերագրությամբ նման են X–XIII դդ. հայ քրիստոնեական արվեստի նմուշներին:

1995

25. Թանահատ-Գլաձորից հայտնաբերված մետաղե առարկաները, ԲԵՀ, 1(1995), 78–92:

Металлические предметы, обнаруженные в Танаат-Гладзорском монастырском комплексе, ВЕУ, 1 (1995), 78–92.

Հոդվածում ուսումնասիրվում են Թանահատ-Գլաձորից մեկական օրինակով հայտնաբերված մետաղե իրերը՝ դաշույն, բահ, մկրատ, խաչ, զանգ, կողպեք: Նյութերը քննարկվել և թվագրվել են Հայաստանի միջնադարյան հուշարձաններից հայտնաբերված գուգահեռներին հետ համեմատելու եղանակով: Նշված են ուսումնասիրվող իրերի պատրաստման հնարավոր կենտրոնները:

Մանրամասն քննարկված է հայտնաբերված բուրվառի պատկերները, պատրաստման կենտրոնների հարցը, թվագրությունը, կարծիք է հայտնվում իրերի հայկական ծագում ունելու մասին:

1996

26. Թանահատ-Գլաձոր (Տեղադրությունը, պեղումները, վիմագիր արձանագրությունները), Սեղմագիր, Պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական թափանի հայցման ատենախոսություն, Երևան, (1996), 35 էջ:

Танаат-Гладзор (Локализация, раскопки, эпиграфические надписи), Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук, Ереван, (1996), 35 стр..

Տե՛ս սույն ցուցակի թիվ 19:

1999

27. Հայաստանում հայտնաբերված կավե ծխամորճերի թվագրման հարցի շուրջ, ԲԵՀ, 2 (1999), 99-107:

К вопросу о датировке обнаруженных в Армении глиняных курительных трубок, ВЕУ, 2 (1999), 99-107.

Կավե ծխամորճերի տեսականին ենթարկվել է ձևաբանական խմբավորման, բաժանումը կատարվել է՝ հիմք ունենալով նախազարդումը: Բաժանվել է չորս տեսակի և փորձ է արվել թվագրելու: Զուգահեռաբար ներկայացվել են Ռուսաստանում և Բուլղարիայում հայտնաբերված ծխամորճերի մասին եղած կարծիքները:

2000

28. Լոռի քաղաք-ամրոցի միջնադարյան բաղնիքները, ԲԵՀ, 2 (2000), 100-110:

Средневековые бани города-крепости Лори, ВЕУ, 2 (2000), 100-110.

Ուսումնասիրությունը նվիրված է Լոռի բերդաքաղաքի տարածքում հայտնաբերված միջնադարյան երկու բաղնիքներին: Մանրամասն նկարագրված են բաղնիքների բաժանամունքները՝ հանդերձարանը, լողասրահը, ջեռուցարան-հնոցը, տաք և սառը ջրերի ավազանները, ջուր մատակարարող և հեռացնող փողրակները, դրանց ան-

վտանգությունը ապահովելու համար կողքերին դրված սալերը: Բաղնիքների ներքին հարդարանքում օգտագործվել են տարբեր գույների ջնարակապատ սալիկներ, տաքությունը ապահովել են նաև սենյակների և դռների ճիշտ դասավորության միջոցով: Ծածկը իրականացվել է գմբեթների և թաղերի միջոցով: Բաղնիքները կառուցվել են ԺԱ-ԺԳ դարերում՝ Կյուրիկյան-Ջաքարյան տիրապետության ժամանակ:

2001

29. Թանահատի գլխավոր եկեղեցու անվանակոչության հարցի շուրջ, Հայաստանի Սրբերը և Սրբավայրերը. ակունքները, տիպերը, պաշտամունքը, Երևան (2001), 114-121:

О вопросе наименования главной церкви Танаата, Святые и Святыеи Армении, Сборник статей, Ереван, (2001), 114-121.

Քննության է առնվել Թանահատի վանական համալիրում սր. Ստեփանոս անունը կրող եկեղեցու կառուցման թվականը և անվան պատկանելությունը: Հիմնվելով պատմիչների և ուսումնասիրողների աշխատանքների, հնագիտական պեղումների և վիմագիր արձանագրությունների արդյունքների վրա, քննության է առնվել վանական համալիրի եկեղեցիների և մատուռի կառուցման, հիմնադրման տարեթվերի, վերականգնման, ինչպես նաև անվանումների հետ առնչվող հարցերը: Արդյունքում հստակեցվում է, որ վանական համալիրի տարածքում երկու եկեղեցիներից մեկը անվանակոչվել է Ստեփանոս նախավկայի, իսկ մյուսը՝ VIII դ. Սյունյաց եպիսկոպոս Ստեփանոս Սյունեցու պատվին:

2002

30. Միջնադարյան Հայաստանի շատրվանող ջրավազանները, Անիի Մայր տաճարի օձման 1000-ամյակը, թեզիս, Օշական (2002), 22-23:

Фонтанирующие бассейны средневековой Армении, 1000-летие помазания Кафедрального Собора в Ани, тезис, Ошакан, (2002), 22-23.

Հիմնադրույթում ներկայացված են Լոռի բերդի պեղումների ընթացքում բացված շատրվաններ ունեցող երկու ջրավազանները: Հակիրճ շարադրված են տեխնիկական այն հնարքները, թե ինչպես է ջուրը ինքնահոս շատրվանել: Նկարագրված է շատրվաններին ջուր մատակարարող համակարգը:

2003

31. Բջնի ամրոցի պեղումների նախնական արդյունքները, Հայագիտության արդի վիճակը և զարգացման հեռանկարները, Ջեկուցումների թեզիսներ, Երևան (2003), 53-54:

Фонтанирующие бассейны средневековой Армении, 1000-летие помазания Кафедрального Собора в Ани, тезис, Ошакан, (2002), 22-23.

Հիմնադրույթում հակիրճ շարադրված է Բջնի ամրոցի հիմնադրման, կառուցապատման վերելքի և անկման ժամանակաշրջանները: Թվարկված են պեղումներով բացված հոգևոր և աշխարհիկ կառույցները, գտածոների տեսակները:

32. Հովանավանքն ու Մուղնու Ս. Գևորգը ըստ Զաքարիա Սարկավազի, Արագածոտն Հոգևոր և մշակութային ժառանգություն, գիտաժողովի հիմնադրույթները Օշական (2003), 53-54:

Ованнаванк и церковь Св. Геворга в Мугни согласно диакону Закарии, Духовное и культурное наследие Арагацотна, Тезисы конференции, Ошакан, (2003), 53-54.

Հիմնադրույթում քննության է առնված Զաքարիա Սարկավազի (Զաքարիա Քանաքեղոցի) «Պատմություն» աշխատությունը, որպես հավաստի և կարևոր աղբյուր, որը արժեքավոր տեղեկություններ է հաղորդում Հովանավանքի և Մուղնու Ս. Գևորգ եկեղեցու կառուցման մասին: Աշխատությունը կարևոր է նաև նշված հուշարձանների վիմագիր արձանագրությունները վերծանելու համար:

33. Գրիգոր Լուսավորչի Աջը, ՔՀ (երկշաբաթաթերթ, Մայր Աթոռ սր. Էջմիածին), (2003), հուլիս Ա, թիվ 13(153), հուլիս Բ, թիվ 14(154), օգոստոս Ա, թիվ 15(155), օգոստոս Բ, թիվ 16(156), սեպտեմբեր Ա, թիվ 17(157):

Правая рука Григория Просветителя, ХА (двухнедельник Кафедральный Собор Св. Эчмиадзина), (2003), июль, I, номер 13 (153), июль II, номер 14 (154), август I, номер 15 (155), август II, номер 16 (156), сентябрь I, номер 17 (157).

Հայ եկեղեցու պաշտելի մասունքներից է օրհնության նշան ցույց տվող մատներով, աջ բազուկի տեսքով, արծաթից պահարան-մասնատուփը, ուր տեղադրված են Գրիգոր Լուսավորչի Աջի մասունքները: Աջի կարևորությունը այն է, որ փաստորեն կնիքի դեր է կատարում սր. Էջմիածնում: Կաթողիկոսները կոնդակները մակագրում են սուրբ Աջի օրհնությամբ, նվիրագործում են սուրբ մեռուներ, ձեռնադրում են եպիսկոպոսներին: Այս առումով սր. Աջը պետք է միշտ գտնվի կաթողիկոսարանում: Ժամանակի ընթացքում մասունքը գերեվարվել է, գողացվել և փրկագնվել, բայց ի վերջո վերադարձվել է կաթողիկոսարան: Այժմյան տեսքը, ստացել է 1657 թ. նորոգումից հետո: Հոդվածը շարադրված է մատենագիտական հիշատակությունների օգտագործմամբ:

34. Մորից Ֆոն Կոցերուն Ս. Էջմիածնի և Երևանի մասին (Մորից Ֆոն Կոցերունի ճանապարհորդական նոթագրությունը Ս. Էջմիածնի և Երևանի մասին), ՔՀ, (երկշաբաթաթերթ, Մայր Աթոռ սր. Էջմիածին), (2003), հոկտեմբեր Ա, թիվ 19(159), հոկտեմբեր Բ, թիվ 20(160), նոյեմբեր Ա, թիվ 21(161), նոյեմբեր Բ, թիվ 22(162):

Мориц фон Коцебу о Св. Эчмиадзине и Ереване (Записи путешественника Морица фон Коцебу о Св. Эчмиадзине и Ереване), ХА (двухнедельник, Кафедральный собор Св. Эчмиадзина), (2003), октябрь I, номер 19 (159), октябрь II, номер 20 (160), ноябрь I, номер 21 (161), ноябрь II, номер 22 (162).

Հոդվածում քննարկվում է 1817 թ. Ալեքսանդր Ա-ի հրամանով կազմված գեներալ Երմոլովի Պարսկաստան ուղարկվող դիվանագիտական պատվիրակության անդամ Մորից Ֆոն Կոցերունի ուղեգրու-

թյունը: Առաքելության ճանապարհի մի մասը անցել է Հայաստանի տարածքով և Մորից ֆոն Կոցերուն մանրամասն նկարագրել է բնությունը, վանքերը՝ մասնավորապես Էջմիածնի վանական համալիրը: Շարադրված է նաև պարսիկների անմարդկային վերաբերմունքը, ծանր հարկերն ու տուգանքները, կյանքի անտանելի պայմանները, որ ստեղծված էին վանքի միաբանների և կաթողիկոսի համար: Ուղեգրությունում համարյա տեղեկություններ չկան հայ բնակչության մասին: Նկարագրված է Երևանի բերդը, նրա կառույցները: Որպես պատվիրակության անդամ հիմնականում շփվելով պարսկական վերնախավի հետ հանգամանակից ներկայացնում է նրանց կենցաղը, հանդիսավոր ընդունելությունների արարողակարգին վերաբերվող մանրամասները, պաշտոնյանների և թիկնազորի հագ ու կապը, սպառազինությունը:

35. Հրաշագործ Սուրբ Գեղարդ, Երևան, (2003), 64 էջ:

Чудотворный Св. Гехард, Ереван, (2003), 64стр..

Ուսումնասիրությունը նվիրված է Հայ Առաքելական եկեղեցու մատնաքներից Սուրբ Գեղարդին և նրա մասնատուփին: Համաձայն ավանդության Փրկչի ավագ աշակերտներից Թադեոս առաքյալը այն գեղարդը, որը հոռմեացի զինվորը մխրճել էր խաչված Տիրոջ կողը և փշե պսակը բերում է Եդեսիա քաղաք՝ Արգար թագավորին բուժելու համար: Բժշկված թագավորը որպես երախտագիտություն մկրտվում է, իսկ Սուրբ Գեղարդը մնում է Հայաստանում: Աշխատանքում մատենագիտական տեղեկությունների օգտագործումով քննարկված է Սուրբ Գեղարդի պատմությունը մինչև մեր օրերը, ներկայացված է նրա հրաշագործ-բուժող նշանակությունը, որը ընդունում էին նաև օտարազգի այլադավանները: Տեղեկություններ են տրված մատնաքի պահարանի պատրաստման և նորոգման մասին: Նկարագրված է նաև երկրորդ գեղարդի ծագման և Վատիկանում հանգրվանելու պատմությունը: Աշխատանքը շարադրված է գրավոր աղբյուրներից քաղված բազմաթիվ մեջբերումներով:

36. Հրաշագործ Սուրբ Գեղարդը, Էջմիածին, Գ-Դ (2003), 103-125:

Чудотворный Св. Гехард, Эчмидзин, III-IV(2003), 103-105.

Տե՛ս սույն ցուցակի թիվ 35:

2004

37. Բջնի միջնադարյան ամրոցի պեղումները, Հայագիտության արդի վիճակը և զարգացման հեռանկարները, Զեկուցումների ժողովածու, Երևան, (2004), 228-236:

Раскопки средневековой крепости Бджни, Современное состояние арменоведения и перспективы развития, Сборник докладов, Ереван, (2004), 228-236.

Հնդհանրացնող բնույթի հոդված է, ներկայացված է Բջնի բնակավայրի մասին եղած հնագիտական, մատենագիտական, պատմական տեղեկությունները, պեղումների պատմությունը, հնավայրի նկարագրությունը, միջնաբերդի ճարտարապետական հուշարձանները, թվարկված են հայտնաբերված հնագիտական գտածոների տեսակները:

38. Լորի բերդ-քաղաքի շատրվանող ջրավազանները, Գիտելիք, 14 (2004), 30-35, 15 (2004), 17-24:

Фонтанирующие бассейны крепости-города Лори, Гителик, 14 (2004), 30-35, 15, (2004), 17-24.

Շարադրված են ավազանների շինարարության, հարդարանքի, պատերի անջրանցիկ սվաղի, երեսպատման ջնարակապատ սալիկների, ջուր մատակարարող և հեռացնող կավե փողրակների, դրանց անվտանգությունը ապահովող ծածկի, ջրի շիթը դեպի վեր ուղղորդող կավե կոնքի, տուֆից սալերի, շատրվանի սյունաձև հատվածի մանրամասն նկարագրությունը և շատրվանի աշխատանքի տեխնիկական հնարքները: Հետաքրքիր այս կառույցները գործել են XI-XIII դդ. ընթացքում, նորոգվել են, իսկ հետագայում վերակառուցվել:

39. Lori Berd–the Fountain-pools of the Town, Gitelik/Knowledge, Educational, Popular Science and Teaching Methodology Magazine for Students and Teachers, Yerevan, №14 (2004)

30–35 Lori Berd-the Fountain-pools of the Town, Gitelik/Knowledge, Educational, Popular Science and Teaching Methodology Magazine for Students and Teachers, Yerevan, №15 (2004), 17–24:

Տես՝ սույն ցուցակի թիվ 38, անգլերեն տարբերակ:

40. Հայագիտությունը հարստացնող աշխատություն, գրախոսություն, ՔՀ, 24 Բ, դեկտեմբեր (2004) (համահեղինակ Պ. Հովհաննիսյան):

Труд, обогащающий арменоведение, рецензия, ХА декабрь II, 24 (2004) (соавтор П. Оганнисян).

Գրախոսվում է Բ. Հարությունյանի խմբագրությամբ հրատարակված «Հայաստանի պատմության ատլաս»-ի Բ հատորի Ա մասը: Հինգ մասից (նախնադար, հին դարեր, վաղ միջնադար, զարգացած ավատատիրության դարաշրջան, ուշ միջնադար), բաղկացած ատլասը կազմված է հիսուն քարտեզից: Հավելվածով ներկայացված են նաև 8 հին քարտեզ, որտեղ նշված է Հայաստանը: Արժեքավոր այս հրատարակությունում քարտեզները ուղեկցվում են տվյալ պատմական ժամանակաշրջանին վերաբերող լուսանկարներով:

2005

41. Բջնիի 2003–2004թթ. ուսումնասիրության նախնական արդյունքները, Հին Հայաստանի մշակույթը, XIII (2005), 213–220 (համահեղինակ Հ. Հակոբյան):

Предварительные результаты исследования БДЖИ 2003–2004 гг, Культура Древней Армении, XIII (2005), 213–220 (соавтор А. Акопян).

Հոդվածում ներկայացված են Բջնի հնավայրում 2003–2004թթ. կատարված պեղումները և մաքրման աշխատանքները, որի ընթացում բացվել է ամրոցի գոյատևման երեք շինարարական հորիզոն (9–12 դդ., 13–14 դդ., 15–16 դդ.): Հետախուզվել է ամրոցի շրջակայքը, որտեղ փաստագրվել են թալանված երկաթեղարյան դամբարան, 12–13 դդ. խաչ-

քարեր, եռաստիճան պատվանդանով կոթողի մանրամասներ: Ամրոցի հյուսիս-արևմտյան կողմում հետազոտվել է սր.Մինաս եկեղեցու ավերակները:

42. Բջնի հնավայրը. (ուսումնասիրության նախնական արդյունքներ), Հուշարձան, տարեգիրք, Գ, Երևան, (2005), 103–118 (համահեղինակ Հ. Հակոբյան):

Древнее поселение Бджни (предварительные результаты исследования), Памятник, ежегодник, III, Ереван, 2005, стр. 103–118.

Տես սույն ցուցակի թիվ 41:

43. Հովհանավանքն ու Մուղնու սր. Գևորգը ըստ Զաքարիա Քանաքեղցու, Տարեգիրք (պատմության ֆակուլտետ), (2005), 188–200:

Ованнаванк и церковь св. Геворга в Мугни согласно Закарии Канакерци, Ежегодник (исторический факультет), (2005), 188–200.

Քննության առարկան է Զաքարիա սարկավագ Քանաքեղցու հեղինակած «Պատմագրություն» աշխատանքը: Ներկայացված են դրվագներ պատմիչի կենսագրականից: Զաքարիա Քանաքեղցու աշխատությունը արժևորված է որպես ապրած ժամանակահատվածը լուսաբանող պատմագիտական և ազգագրական հավաստի աղբյուրի: Հոգվածում քննարկվում է Հովհանավանքը որպես մենաստան և գիտա-կրթական օջախ ու Մուղնու սր. Գևորգ եկեղեցու կառուցմանը վերաբերող տեղեկություններ: Զաքարիա Քանաքեղցու կողմից շարադրված «Հովանավանքի Կոնդակը», ներկայացված է որպես անգնահատելի սկզբնաղբյուր միջնադարյան Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական, կրոնա-իրավաբանական խնդիրները ուսումնասիրելու համար:

44. Չկա քարտեզ, չկա պատմություն, Հայաստանի հանրապետություն(թերթ), 14 (2005), 28 հունվար (համահեղինակ Պ. Հովհաննիսյան):

Нет карты, нет истории, Республика Армения, №14 (2005), 28 января (соавтор П. Оганнисян).

Տես սույն ցուցակի թիվ 40:

45. Հրաշագործ Սուրբ Գեղարդը, Աստվածաշնչական Հայաստան, Երևան, (2005), 211-233:

Чудотворный Св. Гегард, Библейская Армения, Ереван, (2005), 211- 233.

Տե՛ս սույն ցուցակի թիվ 35 և 36:

46. Գլաձորի համալսարանը միջնադարյան Հայաստանի գիտակրթական նշանավոր օջախ, Հայ գրերի գյուտի և Ամարասի դպրոցի հիմնադրման 1600-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողով, Երևան, (2005), 38-41:

Гладзорский университет как выдающийся очаг научно-просветительский очаг Армении, Международная конференция, посвященная 1600-летию истории создания алфавита и основания школы Амараса, Ереван, (2005), 38- 41.

Հիմնադրույթում ներկայացված են Գլաձորի համալսարանում դասավանդվող առարկաների քանակը, դրանց կարևորությունը: Ուսումնառության ավարտին շրջանավարտները ներկայացրել են ավարտաճառ: Գոյության վաթսուն տարիների ընթացքում Գլաձորը ունեցել է երեքհարյուրից ավելի շրջանավարտ:

2006

47. Արծափ-Մեղրաձոր, Երևան, (2006), 536 էջ:

Арцап-Меградзор, Ереван, (2006), 536 стр.

Մենագրությունը նվիրված է Մեղրաձոր գյուղի պատմությանը: Յոթ գլուխների բաժանված աշխատանքը շարադրված է մատենագիտական, աղբյուրագիտական, նոթագրական հարուստ նյութի և արխիվային վավերագրերի օգտագործմամբ: Առաջին և երկրորդ գլուխներում ներկայացված են պատմական Կոգովիտ գավառի և մասնավորապես Արծափ ամրոցի պատմությունը, գավառի կարևորագույն ամրոցները, եկեղեցիները, աշխարհագրական միջավայրը, պատմությունը, իրադրությունը թուրքական տիրապետության ժամանակ, ռուս-թուրքական և ռուս-պարսկական պատերազմները և գաղթը դեպի Արևելյան Հայաստան:

Երրորդ գլուխում ներկայացված է գաղթից հետո Մեղրաձոր գյուղում հիմնավորված արծափցիների հետագա գոյատևման գործընթացը: Արծափից ռուսահայաստան գաղթելուց հետո բավարար հողաբաժին ունենալու նկատառումով արծափցիները բնակություն են հաստատում Հրազդանի տարածաշրջանի Մեղրաձոր (Թայչարուխ) և Ծովագյուղ (Չիրուխլու) գյուղերում: Հեղինակը մանրամասն ներկայացնում է նոր ընտրված բնակավայրի հուշարձանները, նորաբնակների կողմից գյուղի կառուցման, կենցաղին, սովորույթներին, ընտանիքին, երկրագործությանը, անասնապահությանը վերաբերող հետաքրքիր տեղեկություններ:

Հաջորդ երկու գլխում քննարկվում են վարչական վերափոխումներին, համայնքային ինքնակառավարման, բնակչության սոցիալտնտեսական վիճակին վերաբերող հարցերը: Վեցերորդ գլխում տրված է գյուղի եկեղեցու չափաբերական մատյանի գրանցումները՝ սկսած 1861թ. մինչև 1917թ ներառյալ: Վերջին գլխում հեղինակը ներկայացնում է Ղարիբյանների տոհմաձառը: Մենագրության հավելվածում զետեղված են ազգաբնակչության, բնակավայրերի, բնակչության աճի և ունեցվածքի մասին վկայագրեր, ինչպես նաև գյուղի գերդաստանների կամերալ ցուցակները: Ունի ամփոփումներ ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով:

48. Աղձնիքի հայերի օջախ-թոնրի պաշտամունքի մի քանի սովորույթների մասին, Ավանդական բանավոր ժառանգություն, ոչ նյութական մշակույթ, միջազգային I գիտաժողովի հոդվածների ժողովածու, Երևան, (2006), 124-138 (համահեղինակ Ռ. Նահապետյան):

О некоторых обычаях армян Ахдзника в культе очага-тоныра, Традиционное устное наследие, нематериальная культура, сборник статей I международной конференции, Ереван, (2006), 124-138 (соавтор Р. Наапеян).

Քննարկվում է ծիսապաշտամունքային համալիր հանդիսացող օջախ-թոնրի դերը Աղձնիքի հայերի կյանքում: Բերված են օջախ և ընտանիք եզրույթները, որոնց նույնությունը հաստատվում է մի շարք սովորույթներով: Համարվում էր, որ օջախի մոտ են ապրում տան ոգիները, իսկ եկեղեցու բացակայության պայմաններում փոխարինում էր նրան: Օջախի պաշտամունքում որոշակի դեր ունեն մոխիրը և կրա-

կը: Նյութը շարադրված է գրականությունից հանված տվյալների և դաշտային գրառումների հիման վրա:

49. Մեր անվանի դասախոսները, II հ., Երևան, (2006), 5-8, 28-30, 151-152, 172-173, 183-185, 197-198:

Наши выдающиеся преподаватели, II том, Ереван, 5-8, 28-30, 151-152, 172-173, 183-185, 197-198:

Ներկայացված են Աշոտ Արրահամյանի, Բաբկեն Առաքելյանի, Սորոս Հասրաթյանի, Կարո Ղաֆադարյանի, Բորիս Պիոտրովսկու, Սանդրո Սարգսյանի կենսագրական, կրթական, գիտա-մանկավարժական և հասարակական գործունեությանը վերաբերող հակիրճ տվյալներ:

2007

50. Անիի վերջին թագավորը, Մոլորակ, Լու-Անջելես, հայ-ամերիկյան շաբաթաթերթ, 314/315, ապրիլ, 17-30, Գլենդեյլ, էջ 36-38:

Последний царь Ани, Молорак (Планета), армяно-американский еженедельник, №314/315, апрель, 17-30, Глендейл, стр. 36-38.

Տե՛ս սույն ցուցակի թիվ 4 և 9:

51. Լոռին հայոց պատմության մեջ, Ստեփանավանցիներ, Հանրագիտարանային տեղեկատու, կազմող և գլխավոր խմբագիր Յու. Խաչիկյան, Երևան, (2007), 18-36 (համահեղինակ Բ. Հարությունյան):

Лори в истории армянского народа, Степанаванцы, энциклопедический справочник, составитель и главный редактор Я. Хачикян, Ереван, (2007), 18-36 (соавтор Б. Арутюнян).

Հոդվածը նվիրված է Լոռի կամ Լոռե անվանվող տարածաշրջանին: Առանձին ենթավերնագրերով մանրամասն ներկայացված է գավառի վարչական ձևավորումը, տարածքը, սահմանները, կլիման, բուսական և կենդանական աշխարհը, ճանապարհները: Տրված է Լոռիի մասին եղած սկզբնաղբյուրների տեղեկությունները, վիմագիր հիշա-

տակությունները: Շարադրված է Լոռիի պատմությունը Մեծ Հայքի կազմում, Կյուրիկյան (Լոռու) թագավորության, Զաքարյանների, Օրբելյանների, ռուսական կայսրության տիրապետության և հայկական երեք հանրապետությունների ժամանակ:

52. Раскопки крепости Бжни, (2003–2005г.г.), «Археология, этнология фольклористика Кавказа» международная конференция, сборник докладов, Тбилиси, (2007), 62–63 (соавтор АКОПЯН А.).

Բջնի ամրոցի պեղումները (2003–2005թթ.), «Կովկասի հնագիտությունը, ազգաբանությունը, բանագիտությունը» Թբիլիսի, (2007), 62–63 (համահեղինակ Հ. Հակոբյան):

Հիմնադրույթում շարադրված են երկարատև դադարից հետո արշավախմբի աշխատանքների վերսկսելը: Տրված են հուշարձանի տեղադրության մասին տեղեկություններ, շերտագրական հաջորդականությամբ ներկայացված են միջնաբերդի գագաթին և ստորին դարավանդում կատարած պեղումների արդյունքները:

2008

53. Անվանի վիմագրագետ-հնագետ (Հռիփսիմե Զանփոլադյանի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ), ՊԲՀ, 2 (2008), 312–318:

Видный эпиграфист-археолог (к 90-летию со дня рождения Рипсиме Джанполадян), ИФЖ, 2 (2008), 312–318.

Հմուտ վիմագրագետ և հնագետ Հռիփսիմե Զանփոլադյանը (1918–2004թթ.) իր գիտական առաջին քայլեր կատարել է Հովսեփ Օրբելու ղեկավարությամբ: Երկար տարիներ ապրելով Հայաստանից հեռու նրա ուսումնասիրությունների շրջանակը մնացել է անփոփոխ՝ Հայաստանի միջնադարը և վիմագրությունը: Երկար տարիներ մասնակցելով Դվինի արշավախմբի աշխատանքներին նա հրատարակել է մի շարք արժեքավոր ուսումնասիրություններ նվիրված կավե սնդկամաններին և ապակե իրերին: Զանփոլադյանի հետաքրքրության երկրորդ շրջանակը վիմագրերն են, որտեղ գիտնականը նույնպես իր գնահատելի վաստակն ունի: Կյանքի վերջին շրջանում նա հրատարակության էր նախապատրաստում ամուսնու՝ Բ. Պիոտրովսկու գիտական ժառանգությունը:

**54. Հնագույն Բջին, ՊԲՀ, 3 (2008), 184–196,
(համահեղինակներ Հ. Հակոբյան, Ա. Գնունի,
Գ. Խաչատրյան, Տ. Վարդանետովա):**

**Древнейший Бджни, соавторы. ИФЖ, 3 (2008), 312–318
(соавторы А.Акопян, А.Гнуни, Г. Хачатрян, Т. Варданесова).**

Հոդվածում քննարկվում է Բջնի գյուղի շրջակայքում գտնվող դամբարանաշտում պեղված դամբարանը: Կրոնիկոսով եզերված դամբարանի քարահողային լիցքում հայտնաբերված խեցեղենը ցույց է տալիս, որ ավերվել է մ.թ.ա. VII–VI դդ. կատարված թաղման ժամանակ և միջնադարում: Քարաշար և հիմնահողային պատերով խցում կատարվել էր խոշոր և մանր եղջերավոր անասունների զոհաբերությանը ուղեկցվող մեկ անհատի թաղում: Թաղման գույքը կազմված էր դաշույնից և խեցանոթներից: Խեցեղենը քննարկվում է Անդրկովկասից հայտնաբերված համաժամանակյա նյութի համատեքստում և թվագրվում է մ.թ.ա. III հազարամյակի վերջին դարերով:

55. К вопросу о датировке хачкаров Меградзора, Вестник ЕГУ, (2008), 105–117 (соавтор Т. Варданесова).

Մեղրաձորի խաչքարերի թվագրման հարցի շուրջ, ԲԵՀ, 1 (2008), 105–117 (համահեղինակ Տ. Վարդանետովա):

Ուսումնասիրության նյութը Հրազդանի ենթաշրջանի Մեղրաձոր գյուղի եկեղեցու և շրջակայքի տասնյակի հասնող խաչքարերի պատկերագրությունն ու թվագրումն է: Որպես համեմատական նյութ օգտագործվել են տարածաշրջանի (Ջրառատի, Լեռնանիստի, Մաքրավանքի, Ծաղկաձորի) խաչքարերը: Հոդվածում քննարկված են նաև ուսումնասիրվող խաչքարերի քանդակագործական դպրոցները, առանձնացված է տեսակի տարածման աշխարհագրական տարածքը:

56. Գլաձորի համալսարանը՝ միջնադարյան Հայաստանի գիտակրթական նշանավոր օջախ, Հայագիտությունը դարձում, 3–4 (2008):

Гладзорский университет –выдающийся научно-образовательный центр средневековой Армении, Арменоведение в школе, 3–4 (2008).

Ջաքարյանների կողմից Հայաստանի ազատագրումից հետո ստեղծված համեմատաբար խաղաղ ժամանակահատվածը նպաստավոր

պայմաններ էր ստեղծել հոգևոր կյանքի վերելքի համար: Պոռշիշյանի ջանքերով իր տիրույթում գտնվող Թանահատի վանք են հրավիրվում ժամանակի նշանավոր մտածողներ Ներսես Մշեցին և Եսայի Նչեցին: Նրանց կողմից հիմնադրված միջնադարյան Հայաստանի նշանավոր կրթական օջախում՝ Գլաձորի համալսարանում դասավանդվել են տեսական առարկաներ, թվաբանություն, տոմարագիտություն, աստղաբաշխություն, երաժշտություն, նկարչություն: Համալսարանը ուսուցանելու մակարդակով հավասար էր եվրոպական համաժամանակյա հայտնի ուսումնական կենտրոններին:

57. Հայաստանը ուշ միջնադարում, Հայոց պատմություն, դպրոցի 7-րդ դասարանի դասագիրք, բաժին III, 19-20 գլուխներ, 169-187, Երևան (2008):

Армения в позднем средневековье, История Армении, История Армении, VII класс, часть III, 19-20 главы, 169-187, Ереван (2008).

XV-XVII դդ. ժամանակահատվածը հայ ժողովրդի պատմության մտալի էջերից է: XIV դ. վերջին և XV դ. սկզբին երկիրը ասպատակում էին Լենկթեմուրի հրոսակները: Հետո Հայաստանը ընկնում է Կարակոյունլու և Ակ-կոյունլու թուրքմենական ցեղերի լծի տակ: Այդ շրջանում Արցախի, Սյունիքի, Վասպուրականի իշխանական տները ինքնավար էին, մի քանիսը վերականգնում էին իրենց իրավունքները և ստանում մեղիքի տիտղոս: Խաղաղ գոյակցության մի քանի տարիների ընթացքում վերականգնվում է տնտեսությունը և առևտուրը: Երևանը դառնում է հյուսիս-արևելյան Հայաստանի վարչական կենտրոն: Կաթողիկոսությունը վերահաստատվում է Էջմիածնում: Քոչվոր նվաճողներին փոխարինում են Սեֆյան Պարսկաստանը և Օսմանյան Թուրքիան, որոնք պատերազմի թատերաբեմ են դարձնում Հայաստանի տարածքը, ինչի արդյունքում ավերվում է երկիր, քայքայվում տնտեսությունը, գերեվարվում բնակչությունը: Այս հակամարտության արդյունքում Հայաստանի տարածքը երեք անգամ բաժանվում է Պարսկաստանի և Թուրքիայի միջև:

58. Հայաստանի ազգային ատլաս, հատոր Բ, թեմատիկ քարտեզներ, Երևան (2008 թ.), (համահեղինակներ՝ Պ.Ավետիսյան, Բ.Գալստյան, Ա.Քալանթարյան, Հ.Պետրոսյան):

Национальный атлас Армении, том II, тематические карты, Ереван (2008) (соавторы: П. Аветисян, Б. Гаспарян, А. Калантарян, Г. Петросян).

Ի. Ղարիբյանի մասնակցությամբ հատորում տեղադրված են Առաջավոր Ասիայում և Հայկական լեռնաշխարհում մարդկային հասարակության զարգացման պարբերական սանդղակ և վեց թեմատիկ քարտեզներ: Քարտեզագրված են քարեդարյան (պալեոլիթ, մեզոլիթ, նեոլիթ), էնեոլիթյան հնագիտական հուշարձանները և միջնադարյան վանքերը, ամրոցները, կամուրջները, խաչքարերը:

2009

59. Լոռե բերդաքաղաքը, Երևան, (2009), 350 էջ:

Город-крепость Лорэ и его раскопки, Ереван, (2009), 350 стр..

Մենագրությունում շարադրված են Լոռե բերդաքաղաքի 1966–1974 թթ. պեղումների արդյունքները: Աշխատանքը բաղկացած է 4 գլխից, առաջարանից, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով ամփոփումներից, գծագրերի, սկզբնաղբյուրների աղյուսակների, համառոտագրությունների ցանկերից:

Առաջարանում ներկայացված է Լոռե քաղաքի մասին մատենագիրների, ճանապարհորդների և տեղագիր ուսումնասիրողների թողած հիշատակությունները և պատմաբանների, հնագետների ուսումնասիրությունների արդյունքները:

Առաջին «Լոռե բերդաքաղաքը XI–XII դդ.» գլխում շարադրված է Հայաստանում տիրող քաղաքական իրավիճակը Կյուրիկյան թագավորության կազմավորումից առաջ: Քննարկվում է թագավորության հռչակման տարեթիվը, Լոռեն Կյուրիկյան թագավորության և Զաքարյանների օրոք: Երկրորդ ենթավերնագիրը վերտառված է «Լոռեն XIV–XVIII դարերում» որտեղ ներկայացված են տարածաշրջանը Լենկթեմուրի, թուրքմենական քոչվոր ցեղերի, վրաց թագավորների,

պարսիկների, թուրքերի տիրապետության ժամանակ, մինչև որպես ամբողջ նշանակության կորցնելը և կրկին վերաբնակեցումը: Շարադրանքը կատարված է հիմք ընդունելով պատմիչների թողած տեղեկությունները և պատմաբանների ուսումնասիրությունները:

Երկրորդ գլուխը վերնագրված է «Լոռե բերդաքաղաքի պեղումները»: 1966–1974թթ. կատարված պեղումները ներկայացված են ըստ տարիների:

Երրորդ «Լոռե բերդաքաղաքի ճարտարապետական հուշարձանները» գլխում նկարագրված է բերդաքաղաքի դիրքը, պաշտպանական կառույցները, տարածքը, շրջակայքը: Լոռե բերդաքաղաքը բաղկացած է միջնաբերդից, բուն քաղաքից և արվարձաններից: Մանրամասն քննարկված են միջնաբերդի շինությունները և ճարտարապետական-ժեներական կառույցները: Քաղաքատեղում ուսումնասիրվել է գերեզմանատունը, նկարագրված են խաչքարերի արձանագիր պատվանդանները, տրված են արձանագրությունների վերծանությունը ծանոթագրություններով: «Քաղաքի արվարձանները» ենթավերնագրի տակ ներկայացված են Ձորագետի վրա կառուցած կամուրջը, կիսավեր քաղաքակը և գաղտնուղին:

Չորրորդ գլուխը վերնագրված է «Պեղումներով հայտնաբերված գտածոներ»: Պեղածո իրերը դասակարգվել և ուսումնասիրվել են ըստ նյութի՝ մետաղ, քար, խեցի, ապակի, ոսկոր:

60. Մեր անվանի դասախոսները, III հ., Երևան, (2009), 73–74, 141–142, 160–161, (Յու.Մկրտումյանի կենսագրականի շարադրանքի համահեղինակ Բ. Հարությունյան):

Наши выдающиеся преподаватели, III том, Ереван (2009), 73–74, 141–142, 160–161, 211–212 (соавтор библиографии Ю. Мкртумяна – Б. Арутюнян).

Ներկայացված են Ստեփան Եսայանի, Յուրի Մկրտումյանի, Գարսևան Շառոյանի, Գևորգ Տիրացյանի կենսագրական, կրթական, գիտա-մանկավարժական և հասարակական գործունեությանը վերաբերող մանրամասն տվյալներ:

61. Բջնիի հուշարձանները (պեղումների արդյունքներ), Հուշարձան, տարեգիրք, Զ, (2010), 67–82 (համահեղինակ Հ.Հակոբյան, Ա.Գնունի, Գ.Խաչատրյան, Տ. Վարդանետովա):

Памятники Бджни (результаты раскопок), Ушардзан (Памятник), Ежегодник, Ереван, (2010), 67–82 (соавторы А. Акопян, А. Гнун, Г. Хачатрян, Т. Варданесова).

Բջնի ամրոցի շրջակայքում պեղված վաղ բրոնզեդարյան դամբարանի (տես՝ սույն ցուցակի թիվ 54) մոտ պեղվել է երկրորդը: Հողվածը նախորդ հրատարակության և անավարտ պեղումներով նորահայտ 24×18մ չափերի բլուրի նկարագրությունն է: Դամբարանի քարահողային լիցքից հայտնաբերվել են վանակատի ցեղաներ, վաղ բրոնզի ժամանակաշրջանի և մ.թ.ա. XII–XI դդ. թվագրվող, ավերված թաղմանը պատկանող խեցեղենի բեկորներ: Բացվել է նաև շառավիղ միջնորմներով առանձին հատվածների բաժանված շրջանաձև շարվածքներով կառույց:

62. Վիմագրագետ-հնագետ Հռիփսիմե Ջանփոլադյանը, Հուշարձան, տարեգիրք, Զ, (2010), 163–170:

Эпиграфист-археолог Рипсиме Джанполадян (К 90-летию со дня рождения), Ушардзан (Памятник), Ежегодник, 6, (2010), 163–170.

Տես՝ սույն ցուցակի թիվ 53:

63. Les douze capitales d'Arm'enie, Lore, Capitale du royaume bagradite de Lori, Marseille, (2010), 249–252 (cuauteur Patric Donabe'dian).

Հայաստանի տասներկու մայրաքաղաքները. Լոռե, Լոռու Բագրատունյան թագավորության մայրաքաղաքը, Մարսել, (2010), 249–252 (համահեղինակ Պ.Տոնապետյան):

Հակիրճ հաղորդման մեջ ներկայացված է Լոռե բերդաքաղաքի տեղանքի, Կյուրիկյան թագավորության կազմավորման, միջնաբերդի ամրակառույցների, բնակչության, ճանապարհների խաչմերուկում գտնվող արհեստավորա-առևտրական կենտրոնի նկարագիրը: Շա-

րադրված է նաև քաղաքի իրավիճակը թագավորության անկումից հետո, աննշան բնակավայրի վերածվելը, ավերակները, կատարված պեղումների պատմությունը:

2011

64. Սյունիքյան նորահայտումներ (ուղեգծային այցելության հաշվետվություն), Հուշարձան, տարեգիրք, Է, Երևան, 2011 էջ 129–142 (համահեղինակ Հակոբ Միմոնյան, Արտակ Գևորգի, Էմիլ Այվազյան, Էդիկ Քամալյան, Գագիկ Խաչատրյան):

Сюникские открытия, (отчет о маршрутной поездке в горисский и капанский регионы), Ушардзан (Памятник), Ежегодник, 7(2011), Ереван, 129–142 (соавторы А. Симонян, А., Гюни, Э. Айвазян, Э. Камалян, Г. Хачатрян).

Հոդվածը նվիրված է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետի և Պատմա-մշակութային ժառանգություն գիտահետազոտական կենտրոնի համատեղ արշավախմբի Սյունիքի մարզի Վաղատուր, Խոզնավար, Խնածախ, Խոտ, Հարժիս, Քարաշեն, Հալիձոր, Շինուհայր, Քարահունջ, Սվարանց, Տանձատափ, Տաթև, Բարձրավան գյուղերի տարածքներում և շրջակայքում կատարած աշխատանքներին: Աշխատանքների ընթացքում ճշգրտվել են արդեն ցուցակագրված հայտնի հուշարձանները և հայտնաբերվել, քարտեզագրվել, վկայագրվել են նորերը:

2012

65 Հովսեփ Օրբելու հնագիտական գործունեությունը 1905–1920 թվականներին, միջազգային գիտաժողով նվիրված ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելու ծննդյան 125-ամյակին, գեկուցումների դրույթներ, (2012), 71–74:

Археологическая деятельность Иосифа Орбели в 1906–1920-х гг., Международный симпозиум, посвящённый 125-летию со дня рождения академика Иосифа Орбели, тезисы докладов, (2012), 71–74.

Հիմնադրույթում շարադրված են մեծանուն գիտնական Հովսեփ Օրբելու 1905–1920 թթ. կատարած հետազոտությունների մասին, որոն-

ցից կարևոր են Անիում, Վանում կատարած պեղումները, Գագկաշեն եկեղեցու ջահերի վերականգնումը, վիմագիր արձանագրությունների հավաքումը և վերծանումը:

2013

66. Բջնիի նորահայտ Ս.Մինաս եկեղեցին, Պատմամշակութային ժառանգության պահպանման հիմնախնդիրները, միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Երևան (2013), 19–20:

Новонайденная церковь Св. Минаса в Бджни, Проблемы охраны историко-культурного наследия, материалы международной конференции, (2013), 19–20.

Հիմնադրույթում քննարկվում է 2012թ. Բջնի գյուղից հյուսիս գտնվող ավերված սր.Մինաս եկեղեցու տարածքում կատարված պեղումների արդյունքները: Եկեղեցու չափերը, մուտքը, հայտնաբերված ճարտարապետական մանրամասները (որմնասյուներ, որմնախարիսխներ, ծածկի կղմադրներ) վկայում են, որ այն պատկանել է արտաքինից շեշտված արսիդով բազիլիկաների տիպին և թվագրվում է IV–V դարերով:

67. Հայկական լեռնաշխարհը որպես մարդկային հնագույն բնօրրան: Հայոց պատմություն, VI դասարան, բաժին I, թեմա 2, 18–30, Երևան (2013):

Армянское нагорье как древнейшая колыбель человечества. VI класс, авторский коллектив, часть I, тема 2, 18–30, Ереван (2014).

Հանրակրթական դպրոցի 6-րդ դասարանի համար շարադրված «Հայկական լեռնաշխարհը որպես մարդկային հնագույն բնօրրան» թեման ժամանակագրական առումով լայն ընդգրկում ունի՝ քարե դարից մինչև երկաթե դար: Մատչելի ձևակերպումով քննարկվում է քարե դար եզրույթը: Տրված է քարե դարի ժամանակագրական բաժանումները: Շարադրված են Էնեոլիթի, բրոնզի, երկաթի դարաշրջանների մասին համառոտ տեղեկություններ: Տեղեկություններ են տրված նաև նախնադարյան համայնքի, կրոնի ու պաշտամունքի մասին:

2014

68. Հովսեփ Օրբելի, ծննդյան 125-ամյակի առթիվ, Հուշարձան, տարեգիրք, Թ, (2014), 155–166:

Овсеп Орбели, к 125-летию со дня рождения, Ушардзан (Памятник), Ежегодник, 9(2014), 155–166.

Հովսեփ Օրբելին ներկայացված է որպես մեծ հայրենասեր և քաղաքացի, լայն մտահորիզոնի տեր գիտնական: Արժևորված է Հովսեփ Օրբելի ականավոր գիտնականի մուտքը գիտական աշխարհ, ընդգծված է նրա վաստակը Հայաստանի միջնադարյան հնագիտության զարգացման գործում: Շեշտված է նրա մեծ ներդրումը Անիի և Վանի պեղումներին: Անգերազանցելի է նրա կազմած Անիի հնադարանի գտածոների ցանկը, որտեղ նշված են նաև իրերի զուգահեռները: Ներկայացված են էրմիտաժում կատարած աշխատանքները, հատկապես Հայրենական պատերազմի տարիներին արվեստի գործերի և նմուշների պահպանման գործում: Շեշտված է Հ. Օրբելու մասնակցությունը Հայաստանի գիտական կյանքում մասնավորապես Գիտությանների ակադեմիայի կազմավորման խնդրում:

69. Հայաստանը ուշ միջնադարում, Հայոց պատմություն, VII դասարան, բաժին I, թեմա 10, 11 (§ 1, 2), 161–175, Երևան (2014):

Армения в позднем средневековье, История Армении, VII класс, часть I, тема 10, 11 (§ 1, 2), 161–175, Ереван (2014):

Տես նույն ցուցակի թիվ 57:

2015

70. Լորէ բերդաքաղաքը (2009–2013 թթ. պեղումների նախնական արդյունքները) Հուշարձան, Տարեգիրք Ժ (2015), 29–56 (համահեղինակներ Հակոբ Միմոնյան, Հարություն Բադալյան, Տիգրան Ալեքսանյան):

Город-крепость Лорэ (предварительные результаты раскопок 2009–2013 гг.), Ушардзан (Памятник), Ежегодник, 10 (2015), 29–56 (соавторы Акоп Симонян, Арутюн Бадалян, Тигран Алексанян).

2009–2013 թթ. կատարած պեղումների ժամանակ մաքրվել կամ պեղվել են հնավայրի մի շարք հատվածներ: «Քաղաքացիական շենքի» պեղումների ժամանակ հայտնաբերվել են շինաքար օգտագործված տապանաքարեր, ջրավազանի վերածված խաչքարի քառակող արձանագիր պատվանդան: Միջնաբերդի տարածքում հայտնաբերվել են նաև բազալտե գուռ-ջրբաժան, քարաշար ջրավազան, ջրատար փողրակներ, տնտեսական հոր, ձիարձան-գերեզմանաքար: Պեղվել է «առաջին բաղնիքը», պարիսպներից 140մ երկարությամբ մի հատվածը՝ աշտարակներով, կից սենյակներով և ջրի խանդակով: Քննարկված են կավից, մետաղից, ապակուց, ոսկրից, քարից պատրաստված զենքեր, զարդեր, գործիքներ: Քննարկվող նյութը լուսարանված է նաև կառույցների չափագրություններով, լուսանկարների աղյուսակներով:

71. Բջնի գյուղի տարածքում վաղմիջնադարյան նորահայտ Սբ. Մինաս եկեղեցին, Պատմություն և մշակույթ, Հայագիտական հանդես (2015), 339–362 (համահեղինակ Լ. Կիրակոսյան):

Нововыявленная раннесредневековая церковь Св. Минаса на территории села Бжни, История и культура, арменоведческий журнал, (2015), 339–362, (соавтор Л. Киракосян).

Բջնի գյուղից 2կմ հյուսիս գտնվող խոնարհված եկեղեցու մասին համատեղ հոդվածում Ի. Ղարիբյանը շարադրել է եկեղեցու տեղանքի և կառույցի մասին հատվածը: Մանրամասն նկարագրել է եկեղեցում գտնվող քանդակը, վրան փորագրված անվան ստուգաբանությունը, Մինաս անունով ճգնավորի գործունեությունը: Ներկայացրել է եկեղեցու անվան հետ կապված ավանդությունը, պեղումներ կազմակերպելու գործընթացը:

2016

72. Բջնիի նորահայտ Ս. Մինաս եկեղեցին, «Հայաստանի հնամարդաբանության և հնաժողովրդագրական հարցեր», միջազգային գիտաժողով նվիրված Վանի պեղումների 100-ամյակին, հիմնադրույթներ, Երևան, (2016), 38–40:

Տե՛ս սույն ցուցակի թիվ 66:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Ի. Գ. ՂԱՐԻԲՅԱՆԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И. Г. ГАРИБЯНА

1. Ռ. Հակոբյան, Մեր անվանի թոշակառուները, Պարապում են և խորհում, Երևանի համալսարան, թերթ, 1963, 25(27) սեպտեմբեր:
2. Մանուկյան Լ., Որտեղ էիր, Գլաձոր, Ավանգարդ, 1971, 16(122) հոկտեմբեր (նույն հոդվածը 1971թ. արտատպվել է, Բեյրութի Զարթոնք թերթում):,
3. Կարապետյան Գ., «Գլաձոր՝ երկրորդ Աթենք պանծալի», Երևանի Համալսարան, 2, 1984, 32-33:
4. Բ. Հարությունյան, գրախոսության, Ուշագրավ աշխատություն, «Գլաձոր (տեղադրությունը, պեղումները և վիմագիր արձանագրությունները), Երևան, (1983)», Երեկոյան Երևան (թերթ), 24 հուլիսի, 1984:
5. Խրլոպյան Գ., գրախոսություն, «Գլաձոր (տեղադրությունը, պեղումները և վիմագիր արձանագրությունները), Երևան, (1983)», ԲԵՀ, 1, 1984, 255-257:
6. Արմեն Կարապետյան, Իգիթ Ղարիբյան, «Սուրբ Գեղարդ», քննական հայացք, Շողակն Արարատյան, երկշաբաթաթերթ, հուլիս, Բ, թիվ 14(104), 2004,
7. Ղարիբյան Իգիթ Գարեգինի, Ով ով է, Կենսագրական հանրագիտարան, Հայեր, Հայկական Հանրագիտարան, հատոր առաջին, 2005, 712:
8. Սարգսյան Հ., Թադևոսյան Ա., Գաբրիելյան Մ., Նոր Գիրք, գրախոսություն, «Արծալի-Մեղրաձոր, Երևան, 2006», Երկիր, 2(8), մարտի, 2007:
9. Հակոբյան Հ., Նշանավոր տարելից, Երկիր (շաբաթաթերթ), 19(52) հոկտեմբերի, 2007, 13:

10. Հարությունյան Բ., Հակոբյան Հ., գրախոսություն, «Արծափ-Մեղրաձոր, Երևան, 2006» Երևանի պետական համալսարանի հրատարակություն, 536 էջ:
11. Մինասյան Է., Ղարիբյան Իգիթ Գարեգինի, Երևանի Պետական համալսարանի Պատմության 90-ամյա ֆակուլտետը, Երևան, 2009, 183–184:
12. Ղարիբյան Իգիթ Գարեգինի, Երևանի պետական համալսարան, Կենսագրական հանրագիտարան, Երևան, 2009, 372–373:
13. Հ. Ավետիսյան, Է. Մինասյան, Պ. Ավետիսյան, Իգիթ Ղարիբյան, Հուշարձան, Տարեգիրք, Ը, Երևան, 2013, 136–139:
14. Է. Մինասյան, Հ. Ավետիսյան, Հ. Հակոբյան, Հնագետ Իգիթ Ղարիբյան, Պատմություն և մշակույթ, 2013, 278–280:

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ АЛФАВИТНЫЙ СПИСОК ТРУДОВ

- Անիի վերջին թագավորը, 1968
- Անիի վերջին թագավորը, 1969
- Անիի վերջին թագավորը, 2007
- Անվանի վիմագրագետ-հնագետ (Հ. Ջանիդադյանի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ), 2008
- Արամերեն արձանագրություն. Նորահայտ հուշարձաններ Սպիտակի շրջանում, 1977
- Արծափ-Մեղրաձոր, 2006
- Բջնի ամրոցի պեղումները, 1981
- Բջնի ամրոցի պեղումների նախնական արդյունքները, 2003
- Բջնի միջնադարյան ամրոցի պեղումները, 2004
- Բջնի 2003–2004 թթ. ուսումնասիրության նախնական արդյունքները, 2005
- Բջնի հնավայրը. (ուսումնասիրության նախնական արդյունքներ), 2005
- Բջնի հուշարձանները (պեղումների արդյունքներ), 2010
- Բջնի նորահայտ Ս. Մինաս եկեղեցին, 2013
- Բջնի գյուղի տարածքում վաղմիջնադարյան նորահայտ սբ. Մինաս, 2015

- Բջնիի նորահայտ Ս. Մինաս եկեղեցին, 2016
- Բրոնզե կանթեղ Գլաձորից, 1983
- Գլաձորի համալսարանի հնագիտական պեղումները, 1971
- Գլաձոր (տեղադրությունը, պեղումները և վիմագիր արձանագրությունները), 1983
- Գլաձորի համալսարանի պեղումները, 1983
- Գլաձորի համալսարանը՝ միջնադարյան Հայաստանի գիտակրթական նշանավոր օջախ, 2008
- Գրիգոր Լուսավորչի Աջը, 2003
- Դատավարական կարգը, ընտանեկան և ժառանգական իրավունքը ըստ Մխիթար Գոշի «Հայոց դատաստանագրքի», 1964
- Թանահատ-Գլաձորից հայտնաբերված մետաղե առարկաները, 1995
- Թանահատ-Գլաձոր (Տեղադրությունը, պեղումները, վիմագիր արձանագրությունները) (դոկտորական ատենախոսության սեղմագիր), 1996
- Թանահատի գլխավոր եկեղեցու անվանակոչության հարցի շուրջ, 2001
- Լոռե քաղաքը մատենագիտության մեջ, 1968
- Լոռե քաղաքի մատուտ դամբարանը և նրա կավանդները, 1969
- Լոռե քաղաքի պեղումները, 1969
- Լոռե, Լոռի, միջնադարյան քաղաք-ամրոց, 1978
- Լոռի քաղաք-ամրոցի միջնադարյան բաղնիքները, 2000
- Լոռի բերդ – քաղաքի շատրվանող ջրավազանները, 2004
- Լոռի բերդ – քաղաքի շատրվանող ջրավազանները, 2004
- Լոռե բերդաքաղաքը, 2009
- Լոռե բերդաքաղաքը (2009–2013 թթ. պեղումների նախնական արդյունքները), 2015
- Խորթու Բուդա Արծրունի, 1979
- Կյուրիկյան թագավորության հռչակման տարեթվի շուրջը, 1977
- Հայագիտությունը հարստացնող աշխատություն, 2004
- Հայաստանի ազգային ատլաս, 2008
- Հայոց պատմություն, 7-րդ դասարան, 2008
- Հայոց պատմություն, VI դասարան, 2014
- Հայոց պատմություն, VII դասարան, 2014

- Հնագույն Բջին, 2008
- Հրաշագործ Սուրբ Գեղարդ, 2003^Ե
- Հրաշագործ Սուրբ Գեղարդը, 2003
- Հրաշագործ Սուրբ Գեղարդը, 2005
- Հովանավանքն ու Մուղնու Ս.Գևորգը ըստ Զաքարիա սարկավազի, 2003
- Հովհանավանքն ու Մուղնու սբ. Գևորգը ըստ Զաքարիա Քանաքեղցու, 2005
- Հովսեփ Օրբելու հնագիտական գործունեությունը 1905–1920 թվականներին, 2012
- Հովսեփ Օրբելի, 2014
- Չկա քարտեզ, չկա պատմություն, 2005
- Մեր անվանի դասախոսները, II հ., 2006
- Մեր անվանի դասախոսները, III հ., 2006
- Միջնադարյան Հայաստանի խնկամանները, 1988
- Միջնադարյան Հայաստանի շատրվանող ջրավազանները, 2002
- Սիրից ֆոն Կոցերուն Ս. Էջմիածնի և Երևանի մասին, 2003
- Պատմության վկաները, 1984
- Պեղումներ Բջնի ամրոցում, 1978
- Սյունիքյան նորահայտումներ (ուղեգծային այցելության հաշվետվություն), 2011
- Ստեփանավանցիներ, Հանրագիտարանային տեղեկատու, 2007
- Վիմագրագետ-հնագետ Հռիփսիմե Ջանփոլադյանը, 2010
- Ուշ բրոնզեդարյան նորահայտ դամբարան Մեղրաձոր գյուղի տարածքում, 1987
- О наличии двух урартских крепостей – городов, находящихся на территориях холмов Армавира и с. Давида, 1965
- Северные походы урартских царей и основание Аргиштихинили, 1968
- Крепость-город Лоре и её раскопки. Автореферат диссертации, 1970,
- Раскопки крепости Бжни, (2003–2005гг.), 2007
- К вопросу о датировке хачкаров Меградзора, 2008
- Les douze capitales d'Arm'enie, Lore. Capitale du royaume bagradite de Lori, 2010

ՀԱՄԱՐԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ АЛФАВИТНЫЙ СПИСОК СОАВТОРОВ

Ալեքսանյան Տ. 70
Այվազյան Է. 64
Ավետիսյան Պ. 58
Բադալյան Հ. 70
Բիյանգով Լ. 23
Գասպարյան Բ. 58
Գնունի Ա. 54, 61, 64
Խաչատրյան Գ. 54, 61, 64
Կիրակոսյան Լ. 71
Հակոբյան Հ. 41, 54, 61
Հակոբյան Ն. 24
Հարությունյան Բ. 51, 60
Հովհաննիսյան Պ. 40, 44
Մելքոնյան Հ. 24
Նահապետյան Ռ. 48
Պետրոսյան Հ. 58
Սարգսյան Գ. 14
Սիմոնյան Հ. 64, 70
Վարդանետովա Տ. 54, 61
Քալանթարյան Ա. 14, 58
Քամալյան Է. 64

Акопян А. 52

Варданесова Т. 55

Patric Donabe'dian 63

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ СОКРАЩЕНИЯ

ԲԵՀ	Բանբեր Երևանի համալսարանի
ԳՏ	Գիտություն և տեխնիկա
ԴՀԱԱ	Դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներ
ԵՀՀ	Երևանի համալսարանի հրատարակչություն,
ՀՍՀ	Հայկական Սովետական հանրագիտարան
ԿԳՆ	Կրթության և գիտության նախարարություն
ՊԲՀ	Պատմա-բանասիրական հանդես
ՍՀ	Սովետական Հայաստան (ամսագիր)
ՍՀայ.	Սովետական Հայաստան (թերթ)
ՔՀ	Քրիստոնյա Հայաստան
ВЕУ	Вестник Ереванского Университета
ИФЖ	Историко-Филологический Журнал
СА	«Советская Армения», ежемесячник
ХА	Христианская Армения

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Իգիթ Ղարիբյան. գիտական գործունեության համառոտ ակնարկ	5
Իգիթ Գարեգինի Ղարիբյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը	10
Гарибян Игит Гарегинович	12
Основные даты жизни и деятельности Гарибяна Игита Гарегиновича	16
Աշխատությունների ժամանակագրական ցանկ ծանոթագրություններով	18
Գրականություն Ի. Գ. Ղարիբյանի կյանքի և աշխատությունների մասին	50
Աշխատությունների այբբենական ցանկ	51
Համահեղինակների այբբենական ցանկ	54
Համառոտագրություններ	55

418

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0622722

11
105417

ISBN 978-9939-9208-7-0

9 789939 920870